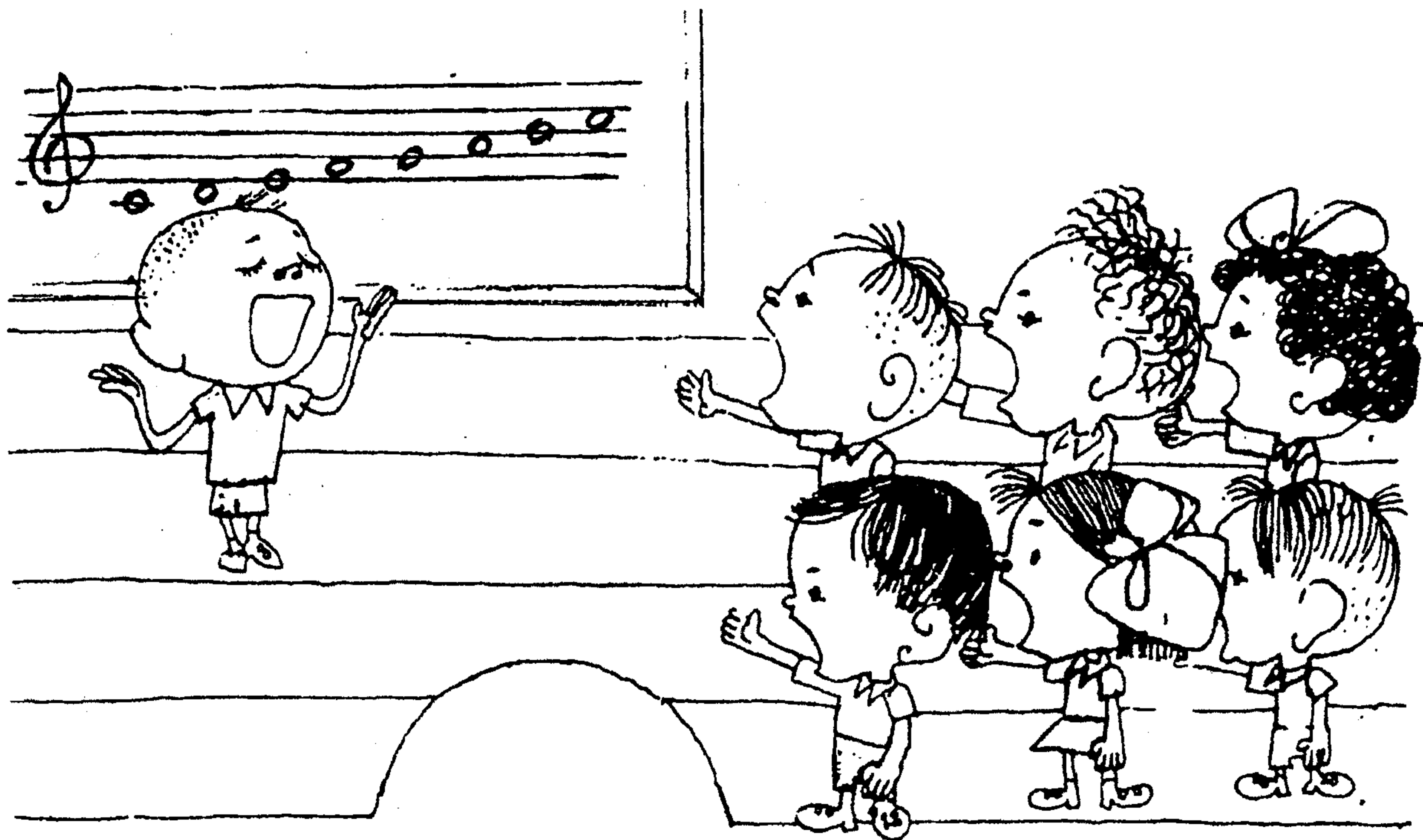

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І
МИСТЕЦТВ

*Робочий зошит
з сольфеджіо
4 клас*

Київ-2005

ББК 85.244

УДК 784

**Ткаченко І.Є. Робочий зошит з сольфеджіо, 4 клас. –
К.: ДАКККіМ, 2005, – 43 с.**

Рецензенти: Коваль М.П., викладач-методист
відділу теорії музики Сумського вищого
училища мистецтв і культури
ім. Д.С. Бортнянського;
Карпенко Л.В., викладач-методист
Сумської дитячої музичної школи №2

Навчальний посібник „Робочий зошит з сольфеджіо, 4 клас” є продовженням серії навчальних видань, підготовлених викладачем Сумської ДМШ №2 Ткаченко І.Є. Застосування „Робочого зошиту” значно підвищує ефективність навчально-виховного процесу на уроках сольфеджіо.

© Ткаченко І.Є, 2005

© Державна академія

керівних кадрів культури

і мистецтв, 2005

Навчальний посібник „Робочий зошит з сольфеджіо, 4 клас” закономірно продовжує серію видань, підготовлену викладачем Сумської ДМШ № 2 Ткаченко Іриною Євгенівною. Як і в попередніх випусках серії, розподіл навчального матеріалу викладено у відповідності до основних тем та вимог програми курсу сольфеджіо. Крім того додаються вправи для розвитку творчих здібностей дітей. Посібник містить 20 параграфів, які в лаконічній та доступній формі висвітлюють такі питання: лад, тональність, порядок розташування тональностей, інтервали, головні тризвуки ладу та їх обернення, розв’язання головних тризвуків та їх обернень, септакорди та інші.

Завдяки вдалому виділенню головних правил, підбору прикладів та практичних завдань „Робочий зошит” прискорює засвоєння навчального матеріалу дітьми, що підтверджується апробацією, яка проводилася в сумській ДМШ № 2 протягом 2004-2005 навчального року.

Слід відзначити доцільність впровадження творчих завдань, які не тільки активізують навчальний процес, але й сприяють розкриттю музичних здібностей учнів, сприяють пробудженню інтересу до творчості.

Послідовність розташування навчального матеріалу відповідає принципу поступового ускладнення програмних вимог, прості завдання поступово замінюються складнішими.

Укладач значно спрощує процедуру написання диктанту, бо надає достатню кількість вільних нотних рядків у посібнику, що зберігає чимало урочного часу.

Автор застосовує різні варіанти нотної графіки, що дозволяє зосередити увагу учнів на тому чи іншому музичному елементі, який є головним в тематиці параграфу. Так, ритмічні формули „синкопа” та „пунктирний ритм” подаються без

нотного стану, що підкреслює специфіку співвідношення тривалостей.

Завдяки випуску серії „Робочих зошитів” вдається добитися більшої послідовності у поданні все складніших завдань і, в той же час, з’являється можливість зручного повернення до матеріалу, який потребує повторення. Наочний виклад матеріалу сприяє зосередженості уваги учнів.

Навчальний посібник „Робочий зошит з сольфеджіо, 4 клас” розрахований на середній етап навчання в дитячій музичній школі. Посібник може використовуватися на заняттях з сольфеджіо в школах мистецтв та загальноосвітніх школах естетичного напрямку.

Коваль М.П., викладач-методист
відділу теорії музики Сумського
вищого училища мистецтв і культури
ім. Д.С. Бортнянського.

§ 1. ПОВТОРЕННЯ ПОНЯТЬ: ЛАД, ТОНАЛЬНІСТЬ

Ладом називається співвідношення між стійкими та нестійкими ступенями, які тяжіють до тоніки.

Стійкі ступені: .....

Нестійкі ступені: .....

Нестійкі ступені розв'язуються (переходять) у стійкі.

Головні ступені ладу:

I, IV, V

Головні ступені мають назви:

I – ..... IV – ..... V – .....

Побічні ступені ладу:

II, III, VI, VII

II і VII ступені називають .....,

вони розв'язуються у .....

1. Виписати ступені у поданих тональностях:

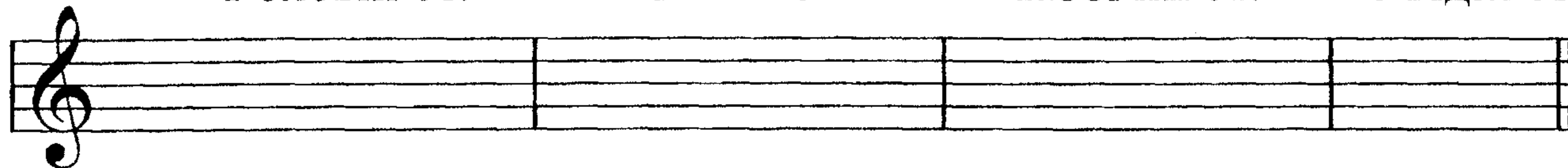
A dur

Головні ст.

Стійкі ст.

Побічні ст.

Увідні ст.

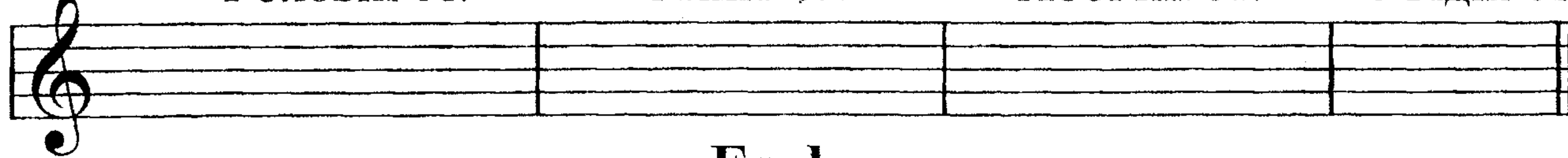
fis moll

Головні ст.

Стійкі ст.

Побічні ст.

Увідні ст.

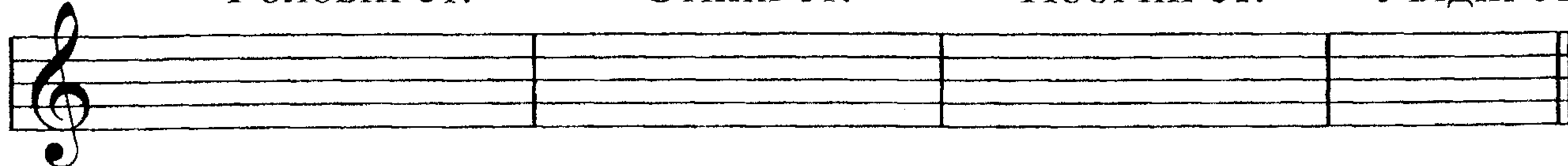
Es dur

Головні ст.

Стійкі ст.

Побічні ст.

Увідні ст.

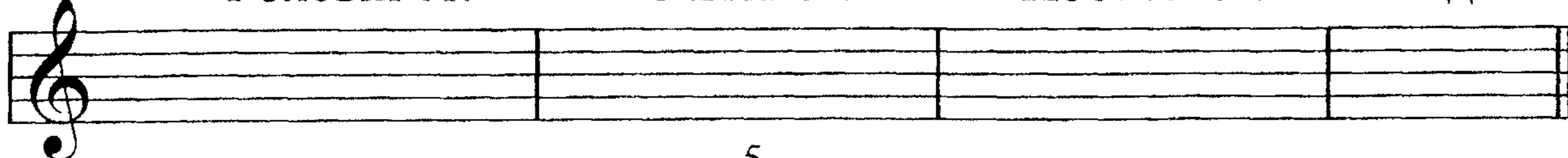
c moll

Головні ст.

Стійкі ст.

Побічні ст.

Увідні ст.

Лад буває.....

..... називається лад, стійкі ступені якого утворюють мажорний (великий) тризвук. Слово „мажор” означає „великий” (з італійської).

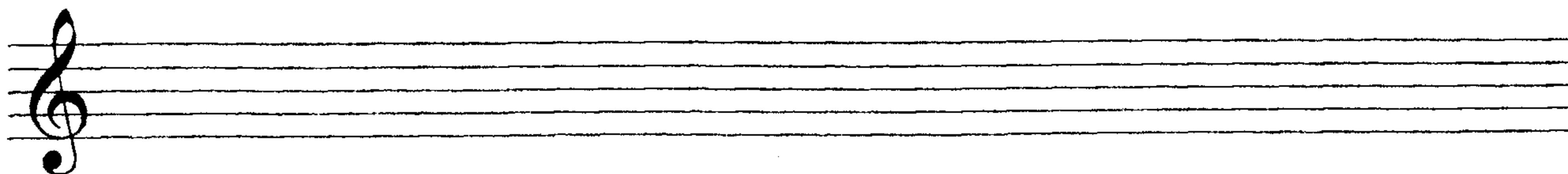
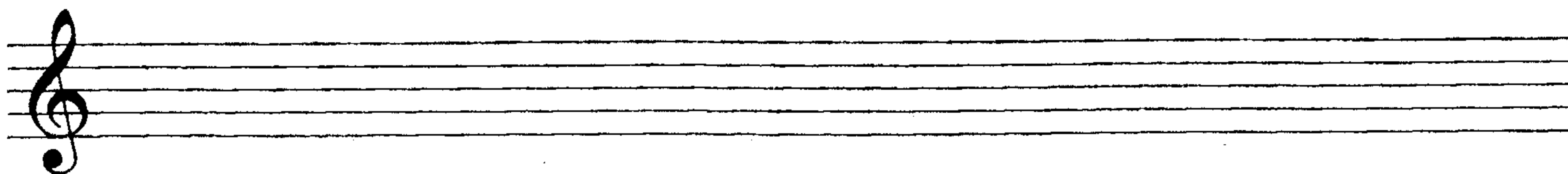
Будова мажорного ладу: 1, 1, 1/2, 1, 1, 1, 1/2

..... називається лад, стійкі ступені якого утворюють мінорний (малий) тризвук. Слово „мінор” означає „менший” (з італійської).

Будова мінорного ладу: 1, 1/2, 1, 1, 1/2, 1, 1

Мінорний лад має три види: Натуральний, Гармонічний – VII#, Мелодичний – вгору VI#, VII#, вниз як натуральний.

1. Визначити лад, гаму та її вид:

§2. ТОНАЛЬНІСТЬ

Тональність – це висотне положення ладу.

Тональності бувають ..... і .....

Тональності, які мають однакові тоніки, але різні ключові знаки і різний звуковий склад, називаються .....

Тональності, які мають однакові ключові знаки, однаковий звуковий склад, але різні тоніки, називають .....

Буквені позначення звуків і тональностей:

		#	b
До	C c	Cis	Ces
Ре	D d	Dis	Des
Мі	E e	Eis	<u>Es</u>
Фа	F f	Fis	Fes
Соль	G g	Gis	Ges
Ля	A a	Ais	<u>As</u>
Сі	H h	His	<u>B</u>

Мажор – dur, означає „твердий” }
Мінор – moll, означає „м’який” } (з латині)

1. Дописати відповідні тональності:

B dur – ....., fis moll – ....., D dur – .....,
c moll – ....., Es dur – ....., cis moll – .....,
G dur – ....., d moll – ....., A dur – .....

2. Дописати паралельні тональності:

g moll – ....., B dur – .....,
fis moll – ....., A dur – .....,
E dur – ....., h moll – .....,
As dur – ....., cis moll – .....

§ 3. ПОРЯДОК РОЗТАШУВАННЯ ТОНАЛЬНОСТЕЙ

Мажорні і мінорні тональності розташовані у порядку зростання кількості ключових знаків.

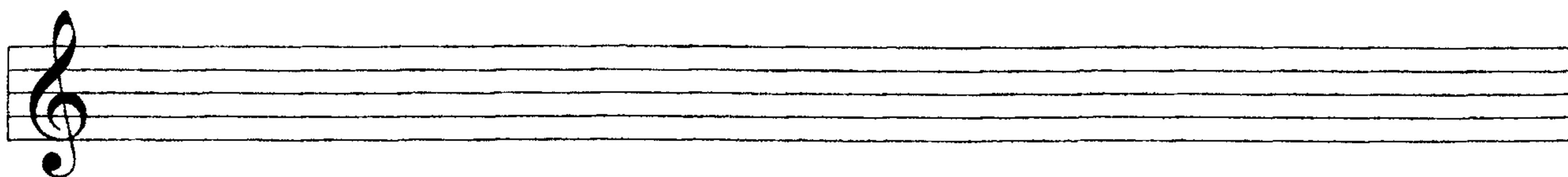
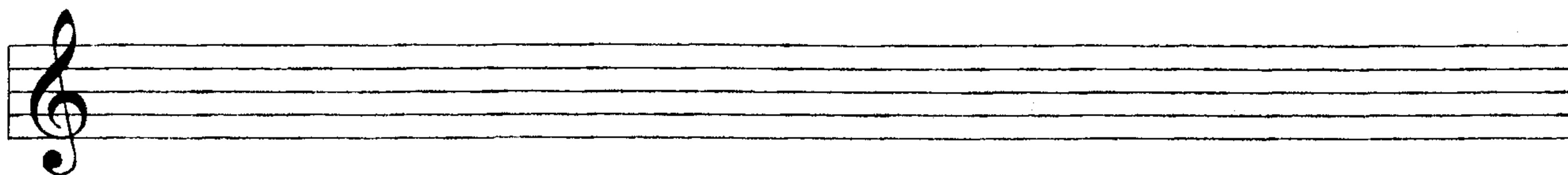
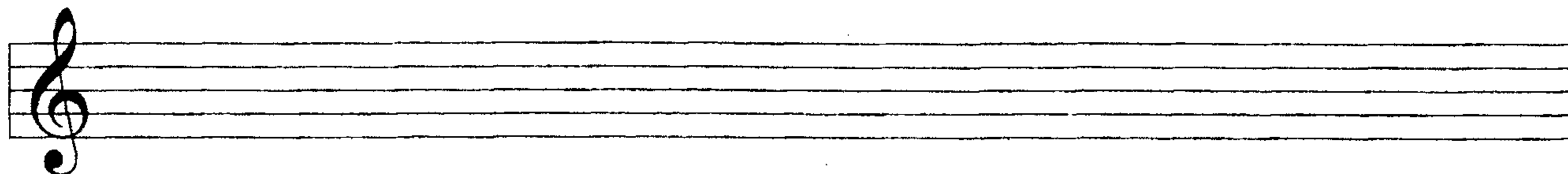
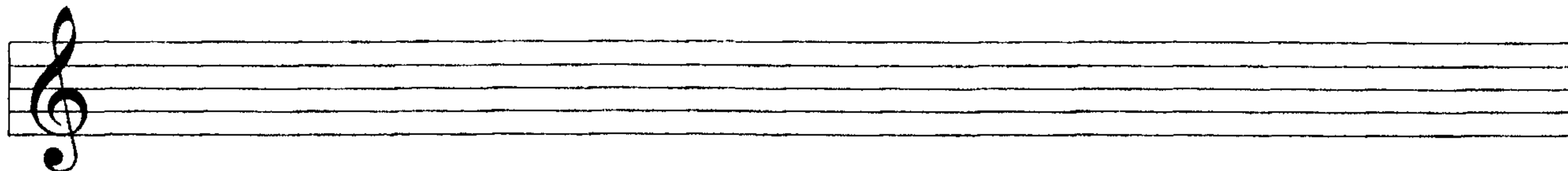
♯ по чистим квінтам вгору

♭ по чистим квінтам униз

↑	H	5	♯	gis
	E	4	♯	cis
	A	3	♯	fis
	D	2	♯	h
	G	1	♯	e

C dur – a moll

↓	F	1	♭	d
	B	2	♭	g
	Es	3	♭	c
	As	4	♭	f
	Des	5	♭	b

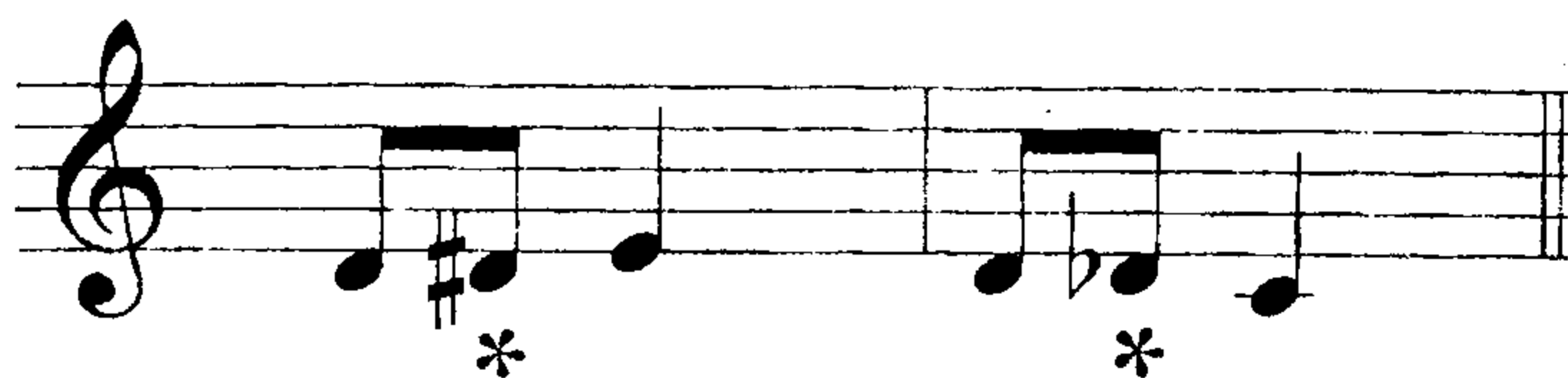

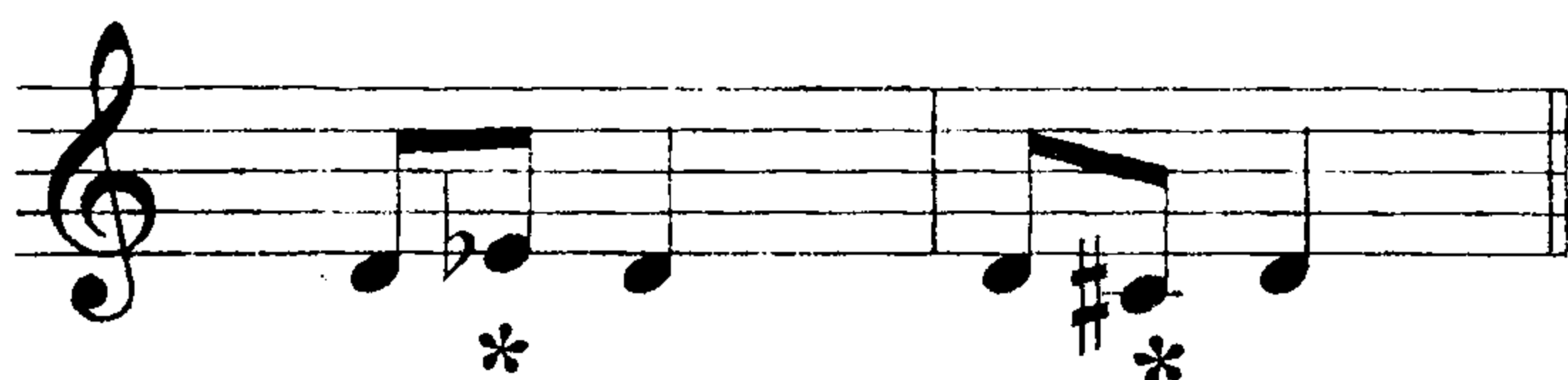
§4. ХРОМАТИЗМ

Хроматизмом називається підвищення або пониження на півтон основних ступенів ладу.
Хроматизми бувають прохідні та допоміжні.

Прохідні хроматизми

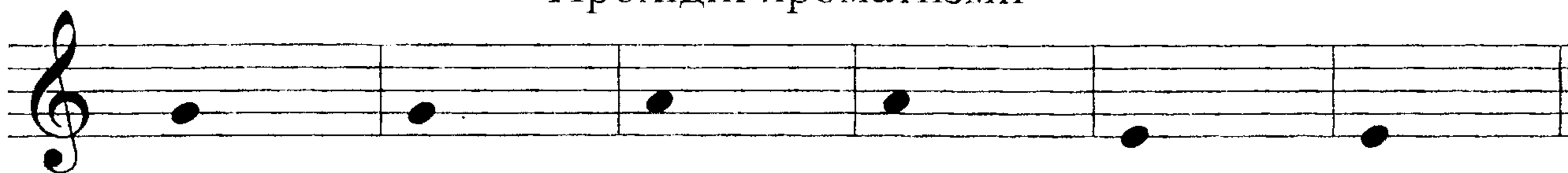

Допоміжні хроматизми

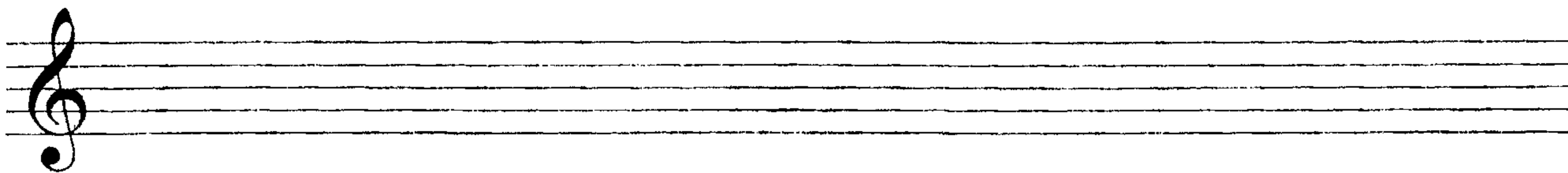
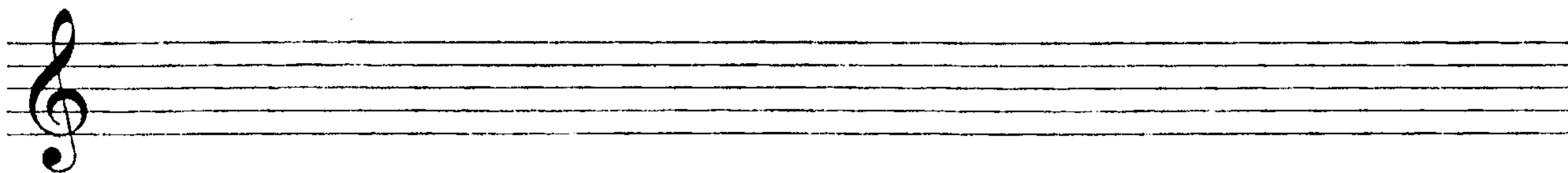
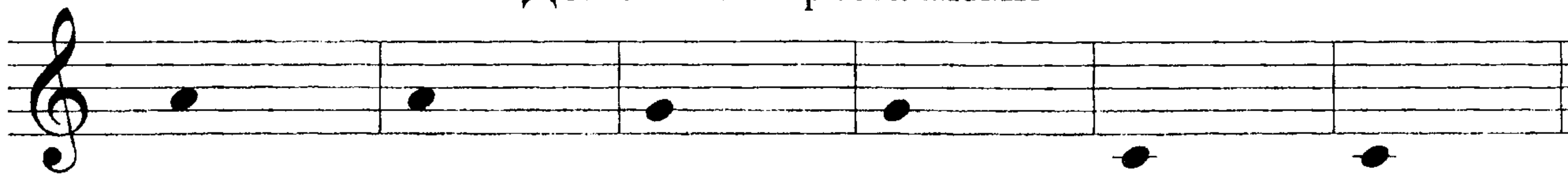

1. Записати прохідні та допоміжні хроматизми:

Прохідні хроматизми

Допоміжні хроматизми

§5.ІНТЕРВАЛИ

**Інтервалом називається співвідношення
двох звуків за висотою**

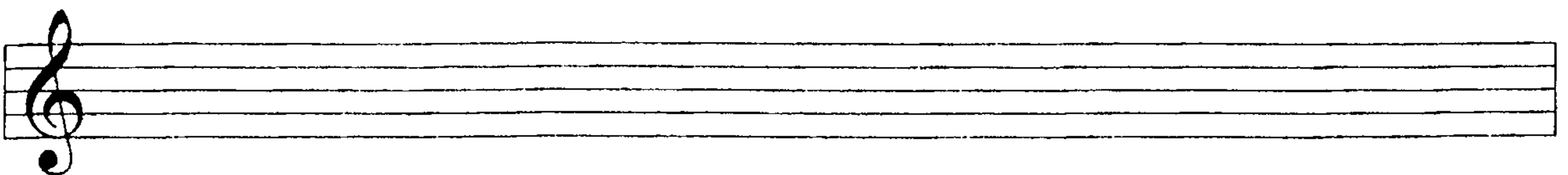
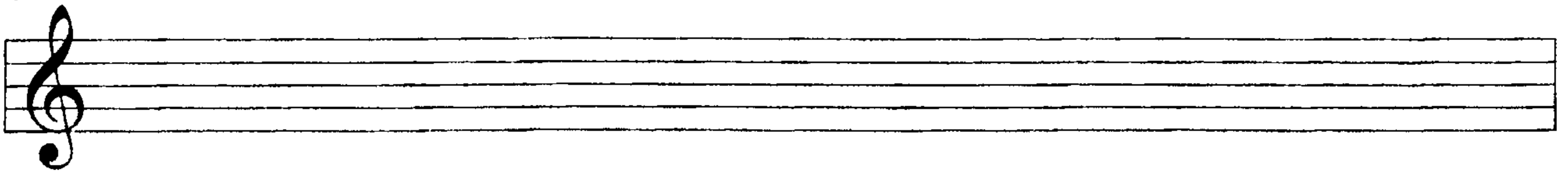
Нижній звук інтервалу називається .....,
а верхній .....

Інтервали мають дві величини:

Ступеневу, яка визначає, скільки ступенів охоплює інтервал.

Тонову, яка визначає, скільки тонів та півтонів містить інтервал.

Прима чиста	ч1	1 ст.	0 тонів
Секунда мала	м2	2 ст.	½ тона
Секунда велика	в2	2 ст.	1 тон
Терція мала	м3	3 ст.	1½ тона
Терція велика	в3	3 ст.	2 тони
Кварта чиста	ч4	4 ст.	2½ тони
Квінта чиста	ч5	5 ст.	3½ тони
Секста мала	м6	6 ст.	4 тони
Секста велика	в6	6 ст.	4½ тони
Септима мала	м7	7 ст.	5 тонів
Септима велика	в7	7 ст.	5½ тонів
Октава чиста	ч8	8 ст.	6 тонів

1. Побудувати ланцюжки інтервалів:

ч4↑ м3↓ в6↑ ч5↓ в2↑ м6↑ ч8↓

м6↑ ч4↓ м3↑ ч5↑ м2↓ в6↓ в3↑

ч5↑ в3↓ в2↑ ч4↑ м6↓ м2↑ ч8↑

м6↑ м3↓ ч4↑ ч5↑ в3↓ ч8↓ в3↑

м2↑ ч4↓ в6↑ в3↓ в2↑ в6↓ м3↑

§6. ІНТЕРВАЛ СЕПТИМА

Інтервал септима охоплює сім ступенів. Септима буває мала і велика: м7, в7.

м7 містить 5 тонів, в7 містить 5½ тонів.

1. Побудувати септими від поданих звуків:

Staff 1: Treble clef, starting with an upward arrow. Notes: G4 (m7), A4 (v7), B4, C5, D5, E5, F5, G5. Labels: м7, в7.

Staff 2: Treble clef, starting with a downward arrow. Notes: G4, A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5. Labels: м7, в7.

Staff 3: Treble clef. Notes: G4 (v7 up), A4 (v7 down), B4 (m7 up), C5 (m7 down), D5 (v7 up), E5 (m7 down), F5 (m7 up). Labels: в7↑, в7↓, м7↑, м7↓, в7↑, м7↓, м7↑.

Staff 4: Treble clef. Notes: G4 (v7 up), A4 (v7 down), B4 (v7 up), C5 (v7 down), D5 (m7 up), E5 (m7 up). Labels: в7↑, в7↓, в7↑, в7↓, м7↑, м7↑.

§7. ІНТЕРВАЛ м7 НА V ст. МАЖОРА І ГАРМОНІЧНОГО МІНОРА

1. Побудувати малу септиму в поданих тональностях:

C dur   c moll   F dur   f moll   A dur   a moll

m7-b3   m7-m3

D dur   d moll   G dur   g moll   E dur   e moll

2. Побудувати інтервали та зробити їх обернення:

b2   #4   m6   #5   m7   m2   b3

#6   b2   #7   #5   #4   m2   #b6

m3   b6   #5   b2   b3   m7   #4

§8. КОНСОНАНСИ ТА ДИСОНАНСИ

За характером звучання інтервали поділяються на консонанси та дисонанси.

До консонансів належать інтервали, що звучать злитно, узгоджено (у гармонічному положенні):
ч1, м3, в3, ч4, ч5, м6, в6, ч8

До дисонансів належать інтервали, звуки яких не зливаються:
м2, в2, м7, в7, тритони

3. Визначити інтервали та їх характеристику:

К.

в6

The exercise consists of four staves of musical notation. The first staff is in treble clef and contains eight pairs of notes representing different intervals. The second staff is also in treble clef and contains eight pairs of notes. The third staff is in bass clef and contains eight pairs of notes. The fourth staff is in treble clef and is currently empty, intended for the student's answer. The intervals shown in the first three staves are: 1. Major 6th (C4-G5), 2. Minor 3rd (C4-Eb3), 3. Major 3rd (C4-E4), 4. Minor 2nd (C4-B3), 5. Major 2nd (C4-D4), 6. Minor 7th (C4-Bb3), 7. Major 7th (C4-B4), 8. Minor 7th (C4-Bb4).

§9. ТРИТОНИ

До тритонів належать два інтервали: збільшена кварта (зб4) та її обернення зменшена квінта (зм5).

зб4 охоплює чотири ступені } їх тонова величина
зм5 охоплює п'ять ступенів } три тона.

1. Перетворити ч4 на зб4, підвищуючи вершину на півтона:

ч4 зб4

2. Перетворити ч4 на зб4, понижуючи основу на півтона:

ч4 зб4

3. Перетворити ч5 на зм5, понижуючи вершину на півтона:

ч5 зм5

4. Перетворити ч5 на зм5, підвищуючи основу на півтона:

ч5 зм5

§10. ТРИТОНИ В ТОНАЛЬНОСТЯХ

3б4 будується на IV ступені натурального мажору і гармонічного мінору

3м5 – на VII ступені натурального мажору і гармонічного мінору.

Тритони мають нестійкий характер, відносяться до дисонансів і потребують розв’язання.

Тритони розв’язуються за ладовим тяжінням: нестійкі ступені переходять у стійкі.

	dur	moll		dur	moll
3б4			3м5		
	м6	в6		в3	м3

D dur

h moll (r)

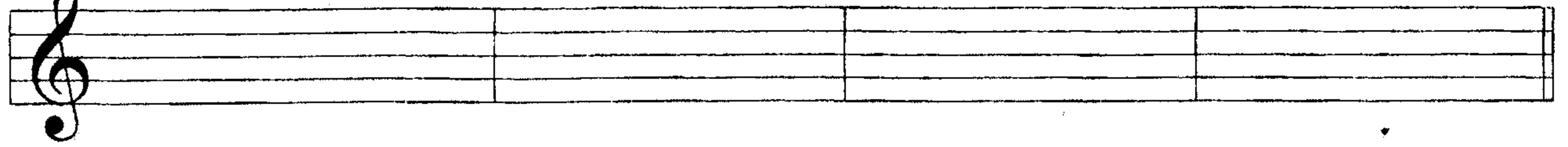
3б4-м6   3м5-в3   3б4-в6   3м5-м3

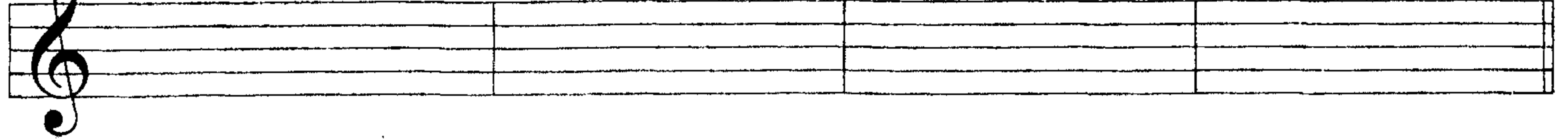

5. Побудувати тритони в поданих тональностях:

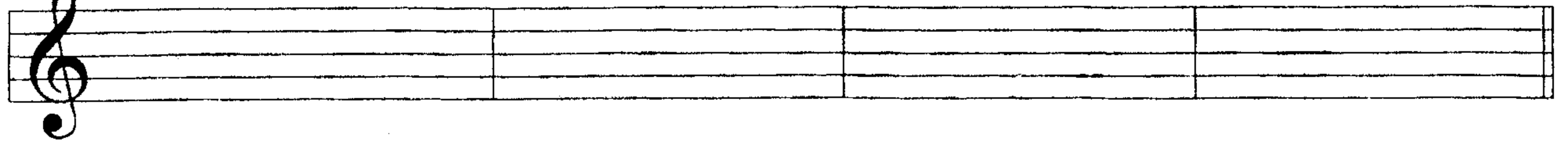
A dur   fis moll   E dur   cis moll

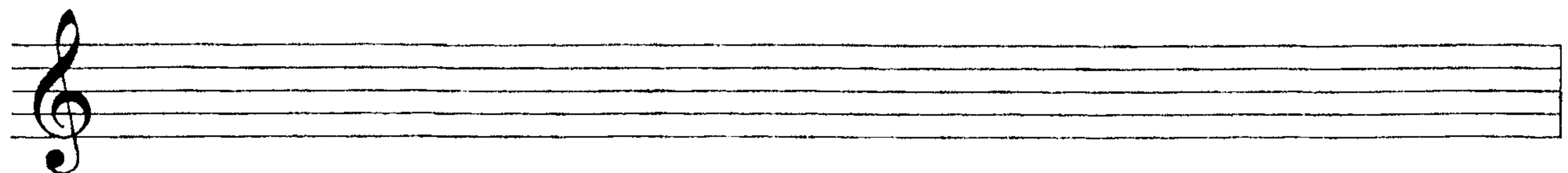
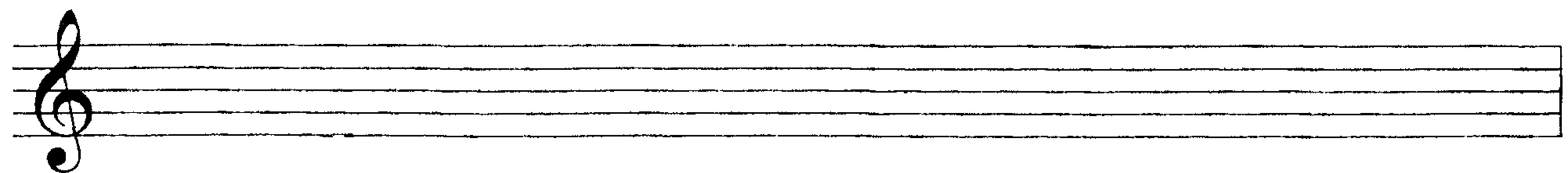
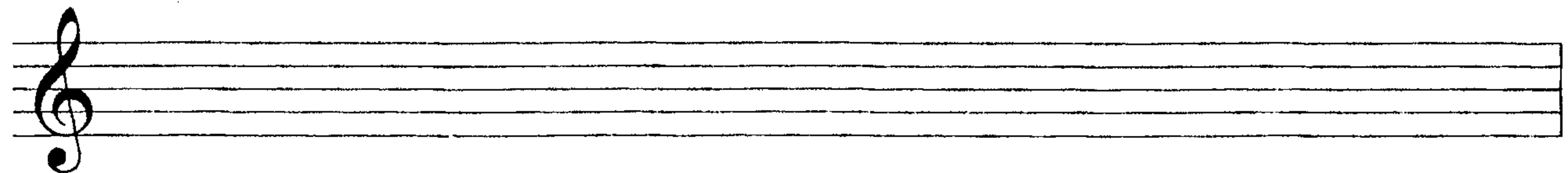
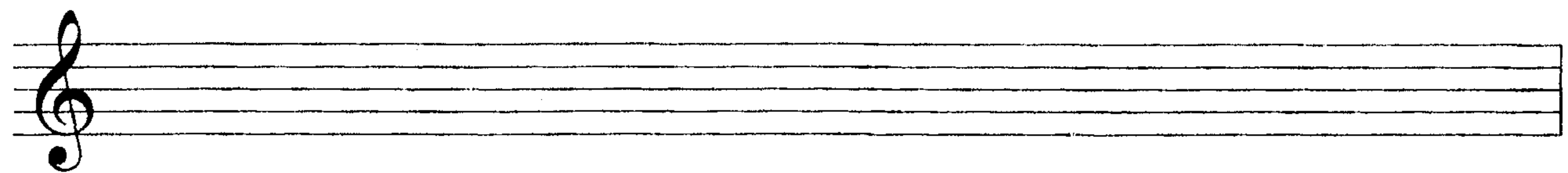
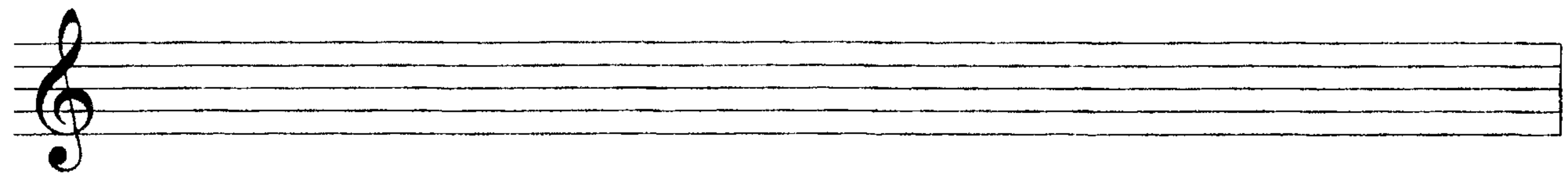
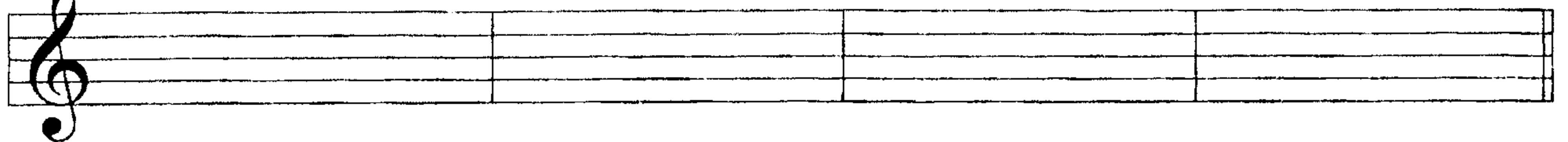
B dur   g moll   Es dur   c moll

As dur   f moll   G dur   e moll

F dur   d moll   C dur   a moll

§11. ГОЛОВНІ ТРИЗВУКИ ЛАДУ

Головними є тризвуки, розташовані на головних ступенях ладу.

В мажорі вони мажорні, а в мінорі – мінорні.

I ст.	.....	T _{5/3} , t _{5/3}
IV ст.	.....	S _{5/3} , s _{5/3}
V ст.	.....	D _{5/3} , d _{5/3}

D dur

h moll натур. гарм.

T_{5/3} S_{5/3} D_{5/3} t_{5/3} s_{5/3} d_{5/3} D_{5/3}

1. Побудувати головні тризвуки в поданих тональностях:

A dur	fis moll
E dur	cis moll
Es dur	c moll
As dur	f moll

§12. ОБЕРНЕННЯ ГОЛОВНИХ ТРИЗВУКІВ ЛАДУ

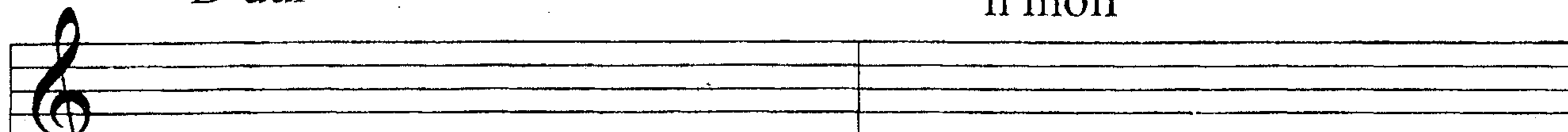
Кожний тризвук має два обернення, які будуються на таких ступенях:

$T_6 - III$	$S_6 - VI$	$D_6 - VII$
$T_{6/4} - V$	$S_{6/4} - I$	$D_{6/4} - II$

1. Побудувати акорди в поданих тональностях:

D dur

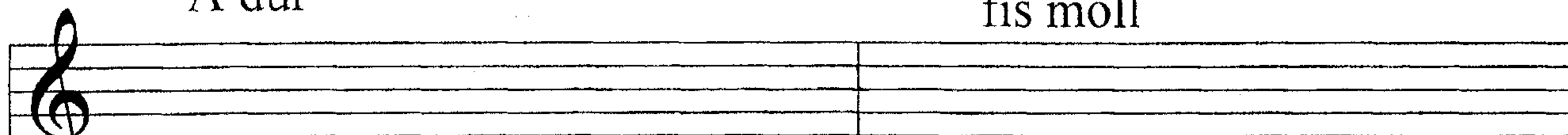
h moll

T_6 S_6 D_6 t_6 S_6 d_6 D_6

A dur

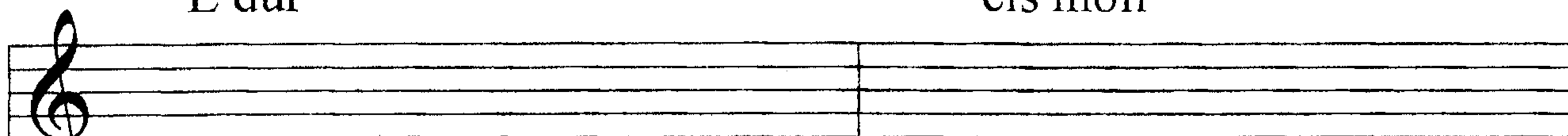
fis moll

T_6 S_6 D_6 t_6 S_6 d_6 D_6

E dur

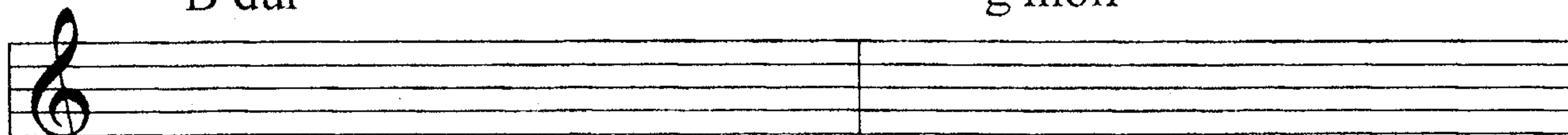
cis moll

T_6 S_6 D_6 t_6 S_6 d_6 D_6

B dur

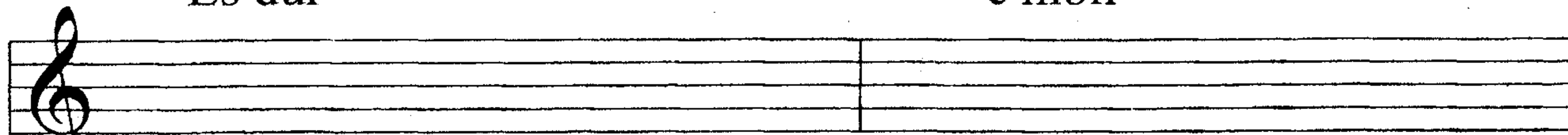
g moll

T_6 S_6 D_6 t_6 S_6 d_6 D_6

Es dur

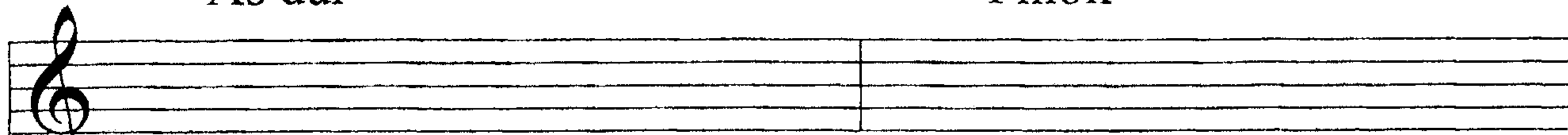
c moll

T_6 S_6 D_6 t_6 S_6 d_6 D_6

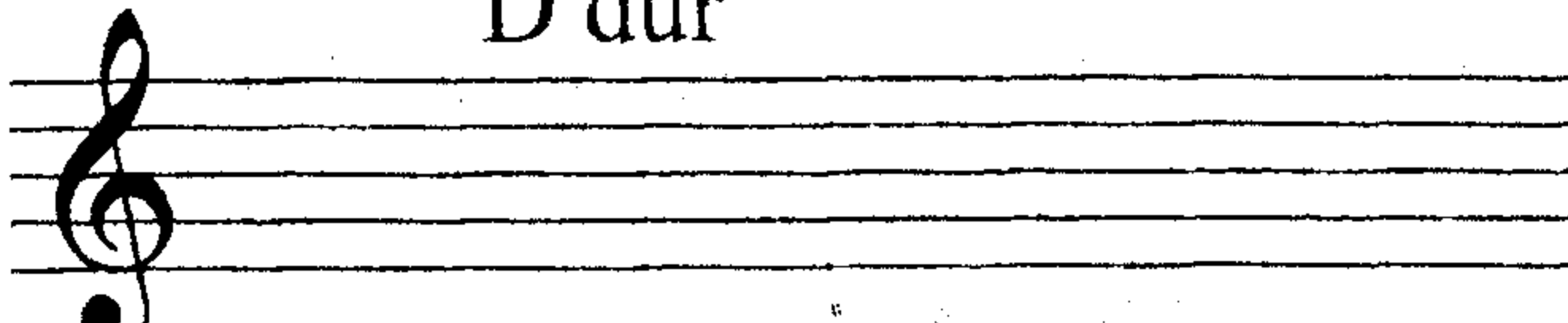
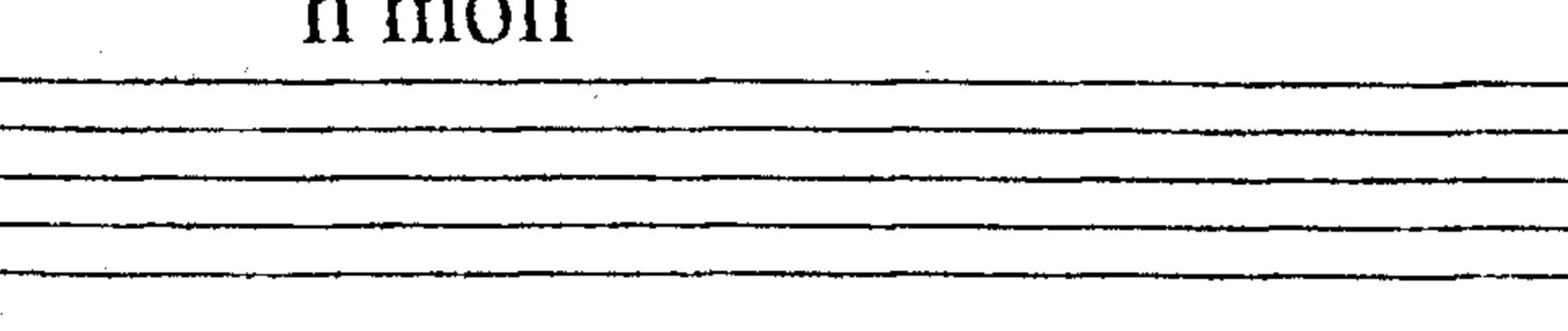
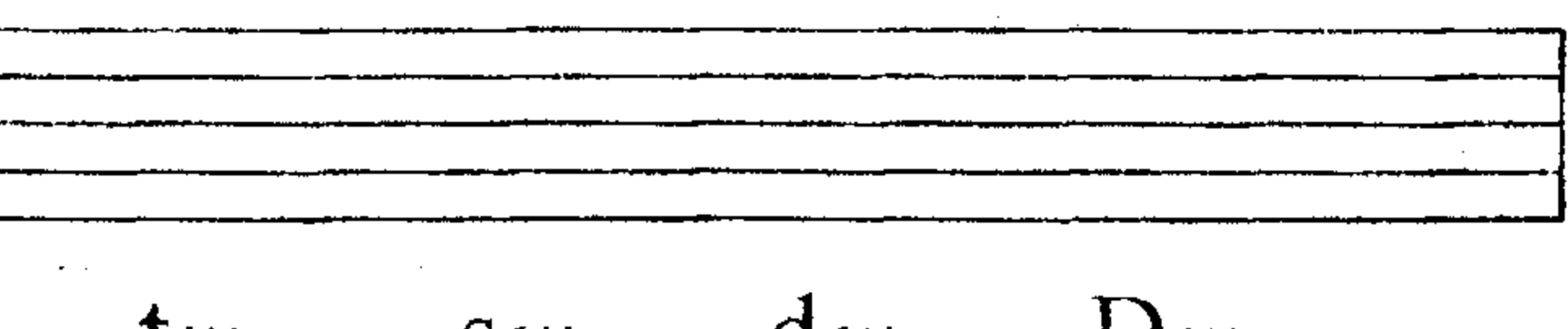
As dur

f moll

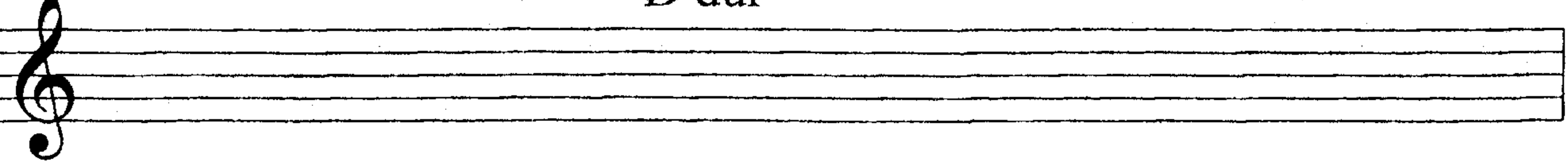
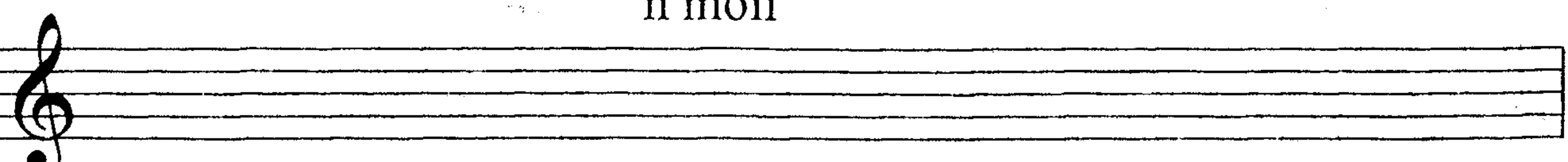
T_6 S_6 D_6 t_6 S_6 d_6 D_6

2. Побудувати акорди в поданих тональностях:

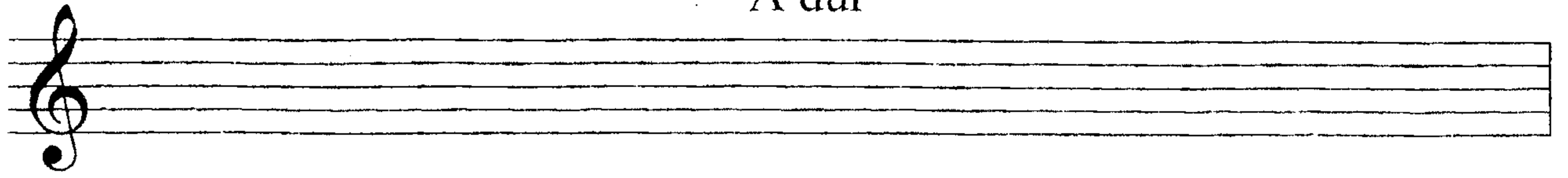
D dur	h moll
	
T _{6/4} S _{6/4} D _{6/4}	t _{6/4} S _{6/4} d _{6/4} D _{6/4}
A dur	fis moll
	
T _{6/4} S _{6/4} D _{6/4}	t _{6/4} S _{6/4} d _{6/4} D _{6/4}
E dur	cis moll
	
T _{6/4} S _{6/4} D _{6/4}	t _{6/4} S _{6/4} d _{6/4} D _{6/4}
B dur	g moll
	
T _{6/4} S _{6/4} D _{6/4}	t _{6/4} S _{6/4} d _{6/4} D _{6/4}
Es dur	c moll
	
T _{6/4} S _{6/4} D _{6/4}	t _{6/4} S _{6/4} d _{6/4} D _{6/4}
As dur	f moll
	
T _{6/4} S _{6/4} D _{6/4}	t _{6/4} S _{6/4} d _{6/4} D _{6/4}

3. Побудувати послідовності акордів:

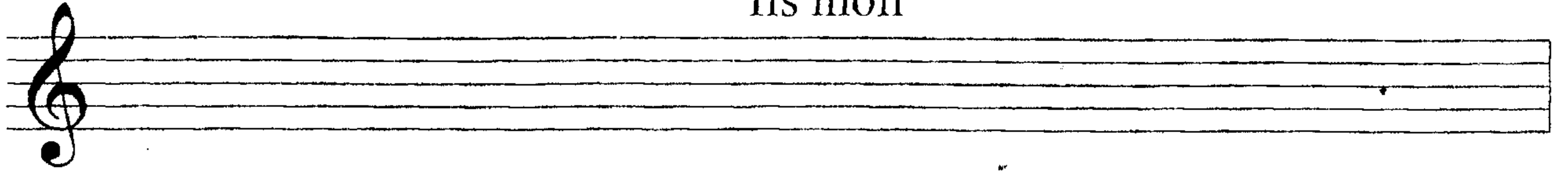
- a) T_{5/3} - S_{6/4} - D₆ - T_{5/3};   б) T₆ - S_{5/3} - D_{6/4} - T₆;   в) T_{6/4} - S₆ - D_{5/3} - T_{6/4}

D dur

h moll

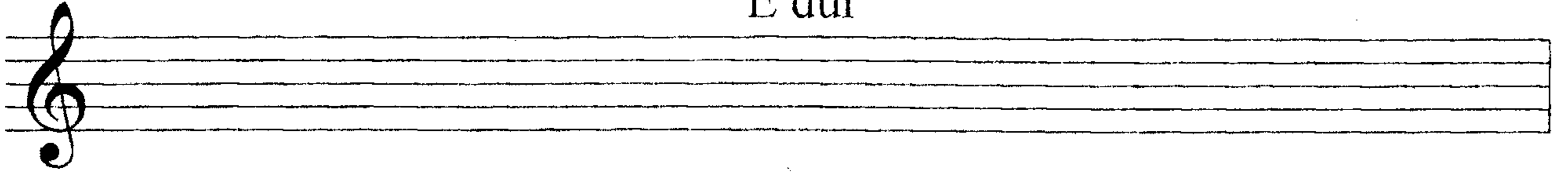
A dur

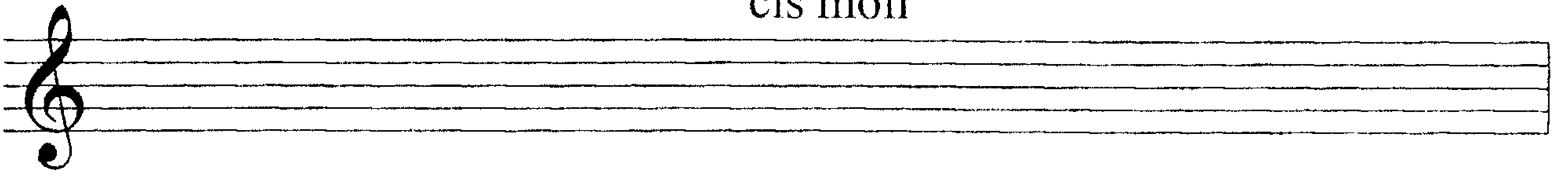
fis moll

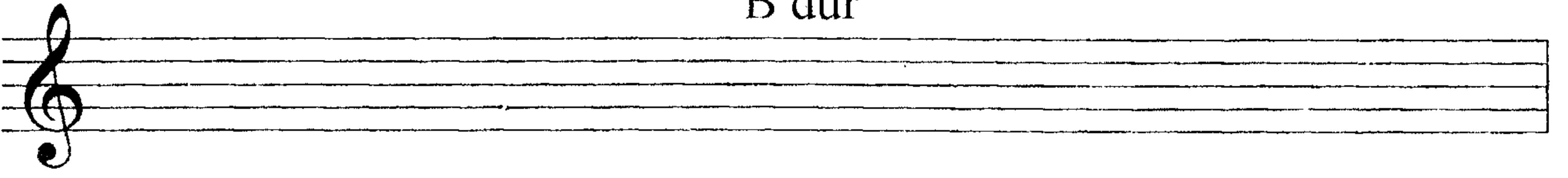
E dur

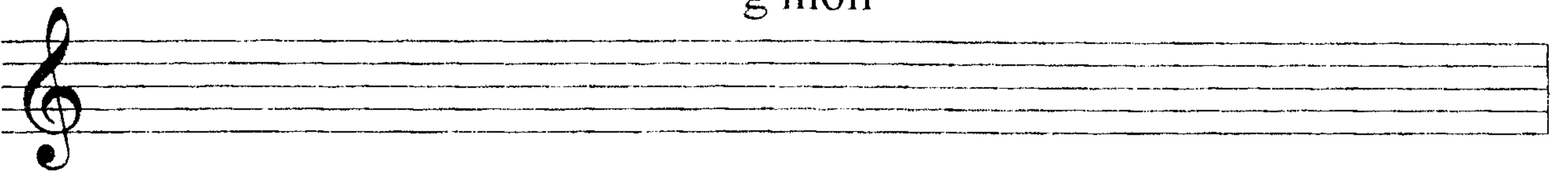
cis moll

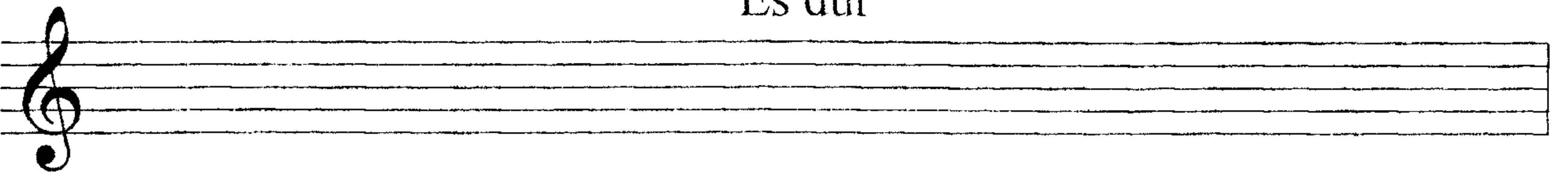
B dur

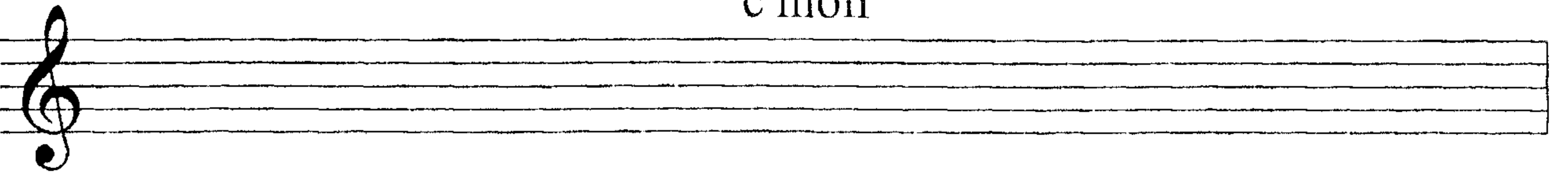
g moll

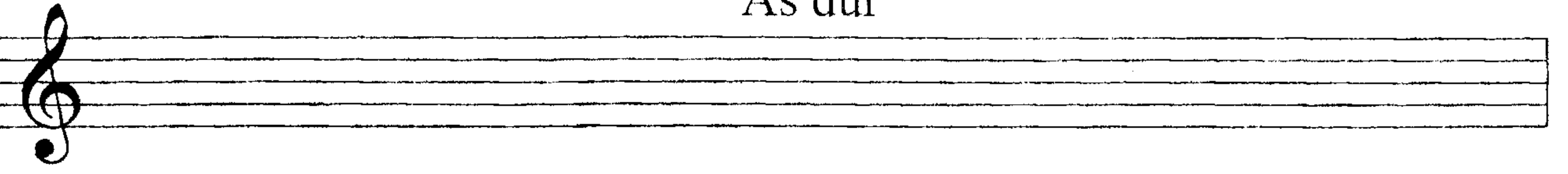
Es dur

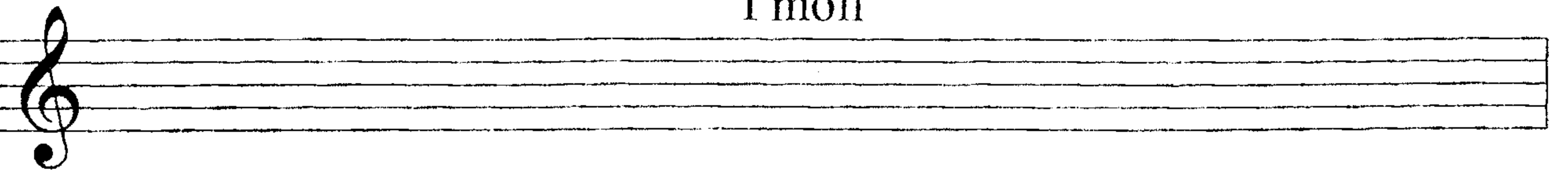
c moll

As dur

f moll

4. Визначити акорди в тональностях:

A dur c moll

The first row shows two musical staves. The left staff is in treble clef with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). It contains four chords: A major (A, C#, E), C# minor (C#, E, G), A major (A, C#, E), and C# minor (C#, E, G). The right staff is in treble clef with a key signature of two flats (Bb, Eb). It contains four chords: c minor (c, Eb, Gb), c minor (c, Eb, Gb), c minor (c, Eb, Gb), and c minor (c, Eb, Gb).

Es dur cis moll

The second row shows two musical staves. The left staff is in treble clef with a key signature of two flats (Bb, Eb). It contains four chords: E-flat major (Eb, G, Bb), E-flat major (Eb, G, Bb), E-flat major (Eb, G, Bb), and E-flat major (Eb, G, Bb). The right staff is in treble clef with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). It contains four chords: c# minor (c#, E, G), c# minor (c#, E, G), c# minor (c#, E, G), and c# minor (c#, E, G).

D dur g moll

The third row shows two musical staves. The left staff is in treble clef with a key signature of two sharps (F#, C#). It contains four chords: D major (D, F#, A), D major (D, F#, A), D major (D, F#, A), and D major (D, F#, A). The right staff is in treble clef with a key signature of two flats (Bb, Eb). It contains four chords: g minor (g, Bb, D), g minor (g, Bb, D), g minor (g, Bb, D), and g minor (g, Bb, D).

F dur e moll

The fourth row shows two musical staves. The left staff is in bass clef with a key signature of one flat (Bb). It contains four chords: F major (F, A, C), F major (F, A, C), F major (F, A, C), and F major (F, A, C). The right staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#). It contains four chords: e minor (e, G, B), e minor (e, G, B), e minor (e, G, B), and e minor (e, G, B).

An empty musical staff in treble clef.

An empty musical staff in treble clef.

An empty musical staff in treble clef.

An empty musical staff in treble clef.

§13. РОЗВ'ЯЗАННЯ ГОЛОВНИХ ТРИЗВУКІВ ЛАДУ ТА ЇХ ОБЕРНЕНЬ

При розв'язанні акордів стійкі ступені залишаються на місці, а нестійкі переходять у найближчі стійкі.

Тонічні акорди розташовані на стійких ступенях і не потребують розв'язання

S і D акорди мають нестійкий характер і потребують розв'язання

Розв'язання S акордів:

$S_{5/3}$ в T_6 S_6 в $T_{6/4}$ $S_{6/4}$ в $T_{5/3}$

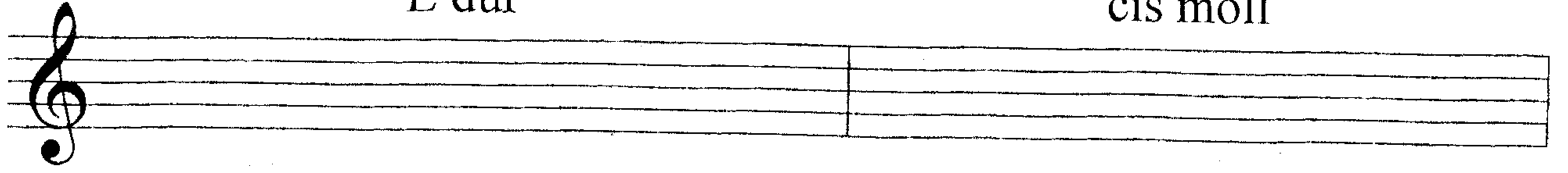
$S_{5/3} - T_6$ $S_6 - T_{6/4}$ $S_{6/4} - T_{5/3}$
  $S_{5/3} - t_6$ $S_6 - t_{6/4}$ $S_{6/4} - t_{5/3}$

1. Побудувати та розв'язати S акорди в поданих тональностях:

D dur
h moll

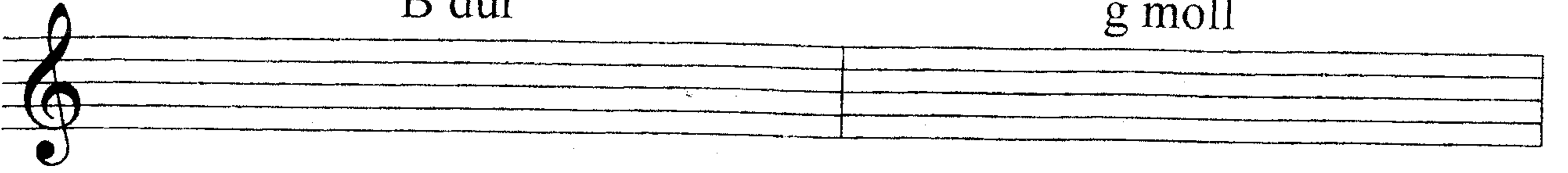
E dur

cis moll

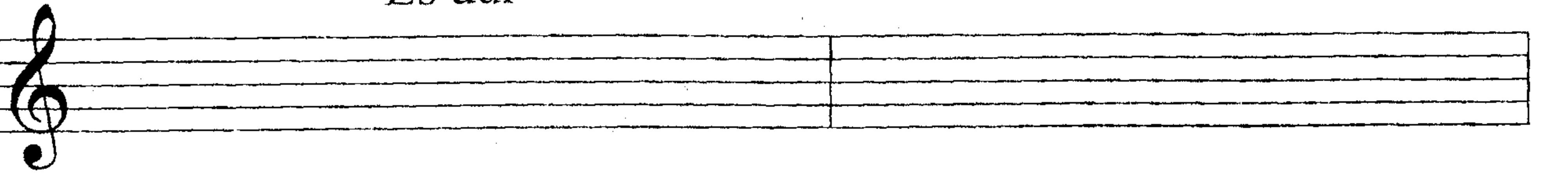
B dur

g moll

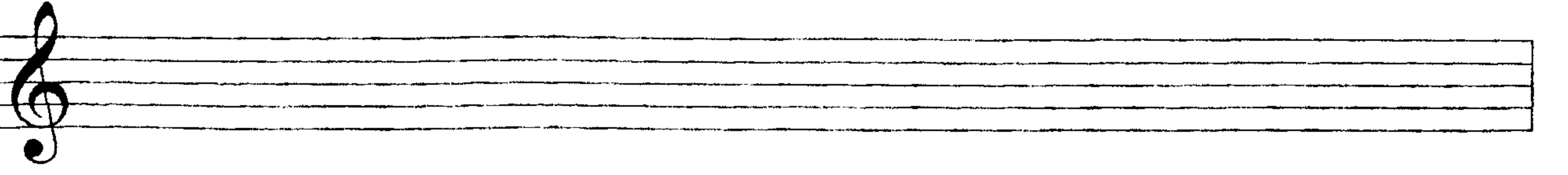
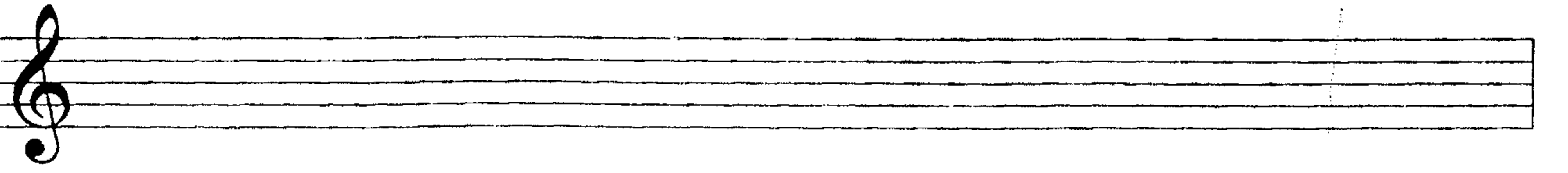
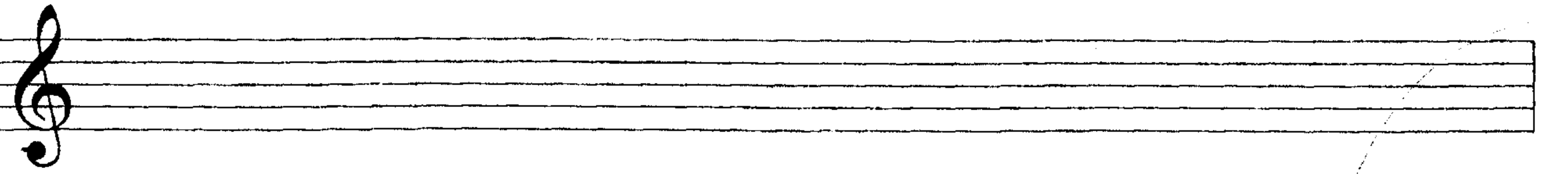
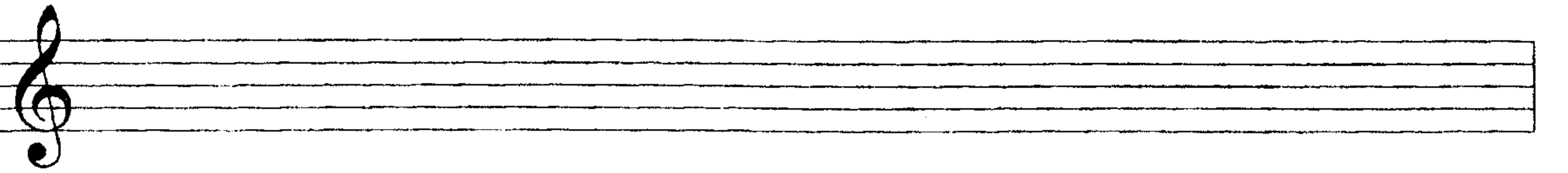
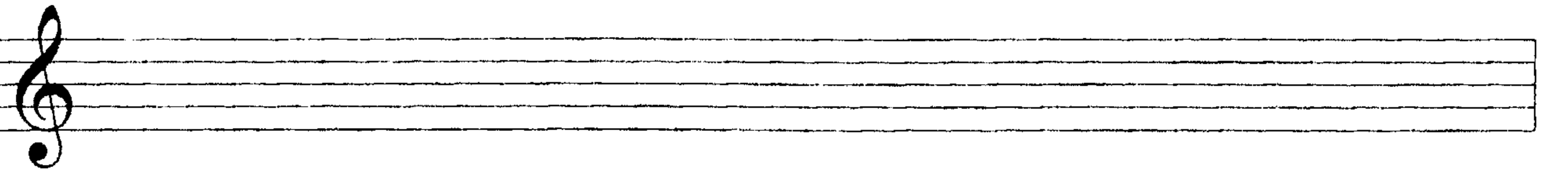
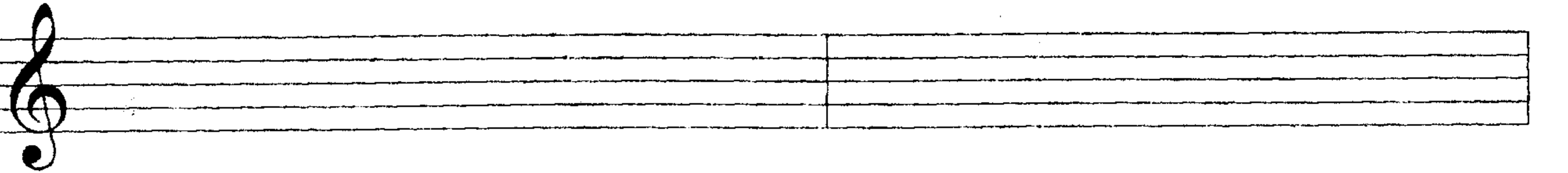
Es dur

c moll

As dur

f moll

§14. РОЗВ'ЯЗАННЯ D АКОРДІВ

$D_{5/3}$ в $T_{5/3}(H)$, в $T_{6/4}$; D_6 в $T_{5/3}$; $D_{6/4}$ в T_6

Es dur c moll

$D_{5/3}-T_{5/3}-T_{6/4}$ $D_{5/3}-t_H$ $D_6-T_{5/3}$ $D_{5/3}-t_{6/4}$ $D_{5/3}-t_{5/3}$ $D_6-t_{5/3}$ $D_{6/4}-t_{66}$

1. Побудувати та розв'язати D акорди в поданих тональностях:

D dur	h moll
A dur	fis moll
E dur	cis moll
B dur	g moll
As dur	f moll

§15. АКОРДИ ВІД ЗВУКІВ. ОБЕРНЕННЯ ВЕЛИКОГО ТА МАЛОГО ТРИЗВУКІВ

$V_{5/3}$ – великий, або мажорний тризвук.

Інтервальний склад: .....

Крайні звуки утворюють .....

V_6 – великий або мажорний секстакорд.

Інтервальний склад: м3+ч4

Крайні звуки утворюють інтервал м6

$V_{6/4}$ – великий або мажорний квартсекстакорд.

Інтервальний склад: ч4+в3

Крайні звуки утворюють інтервал в6

$V_{5/3}$ V_6 $V_{6/4}$

M_{5/3} – малий або мінорний тризвук.

Інтервальний склад: .....

Крайні звуки утворюють .....

M₆ – малий або мінорний секстакорд.

Інтервальний склад: в3+ч4

Крайні звуки утворюють інтервал в6

M_{6/4} – малий або мінорний квартсекстакорд.

Інтервальний склад: ч4+м3

Крайні звуки утворюють інтервал м6

Musical notation showing three chords: M_{5/3}, M₆, and M_{6/4}.

Musical notation showing a sequence of notes.

1. Побудувати акорди від поданих звуків:

Musical notation showing notes for chords: B₆, B_{5/3}, M_{6/4}, M_{5/3}, B_{6/4}, B_{5/3}.

Musical notation showing notes for chords: B₆, M_{5/3}, M_{6/4}, B_{5/3}, M_{5/3}, B_{6/4}.

Musical notation showing notes for chords: B_{5/3}, B₆, M_{5/3}, M₆, B_{5/3}, M_{6/4}, B_{6/4}.

2. Визначити акорди:

Musical notation showing two staves of chords for identification.

§16 СЕПТАКОРДИ

Септакордом називається акорд з чотирьох звуків, розташованих по терціям. Крайні звуки септакордів утворюють інтервал септиму.

Кожен звук септакорду має назву:

4	●	----	септима
3	●	----	квінта
2	●	----	терція
1	●	----	прима

ДОМІНАНТСЕПТАКОРД: D7

Будується на V ст. натурального мажору і гармонічного мінору.

Інтервальний склад: $v3+m3+m3$

$\underbrace{\hspace{2em}}$
 $B_{5/3}$

Так як в основі D_7 лежить $B_{5/3}$, а крайні звуки утворюють малу септиму, то він також називається малим мажорним септакордом.

РОЗВ'ЯЗАННЯ:

D_7 розв'язується в неповний $T_{5/3}$ з потроєною тонікою таким голосоведінням:

"1" на ч4 вгору; "3" на ступінь вгору; "5" на ступінь вниз, "7" в dur на півтона вниз, в moll на тон вниз.

1. Побудувати D₇ в поданих тональностях:

G dur	e moll	D dur	h moll
A dur	fis moll	E dur	cis moll
F dur	d moll	B dur	g moll
Es dur	c moll	As dur	f moll

2. Розв'язати D₇ та визначити тональності:

§17. ТРАНСПОЗИЦІЯ

Транспозицією називається перенесення музичного твору або його частини в іншу тональність.

I. Ладотональний спосіб – всі звуки мелодії осмислюються в новій тональності, потім записуються.

e moll

g moll

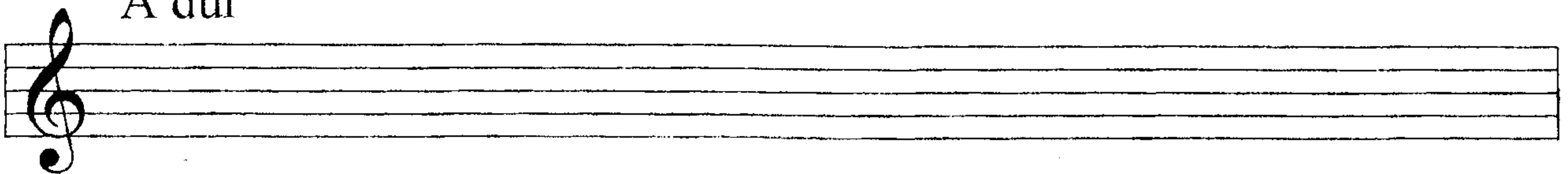

1. Виконати транспозицію ладотональним способом.

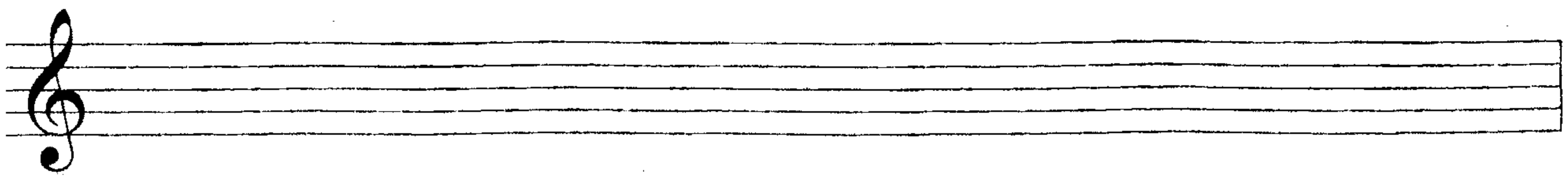
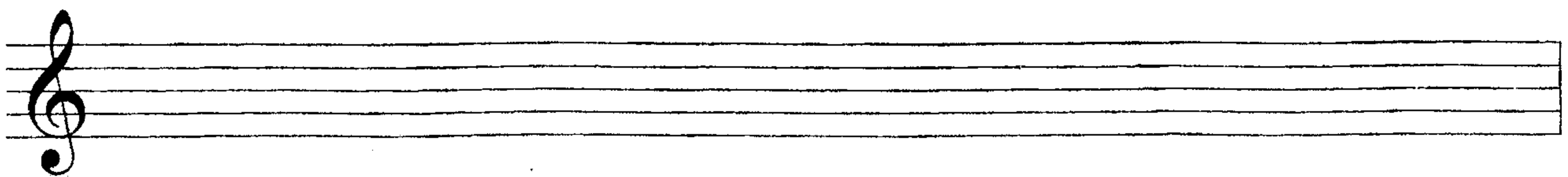
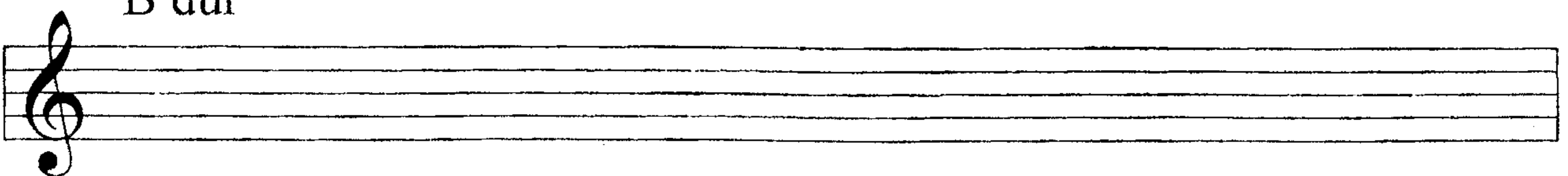
Тональність .....

A dur

B dur

II. Транспозиція за допомогою зміни ключа. Нотний текст залишається на місці, змінюється ключ, ключові та випадкові знаки альтерації.

g moll

h moll

The image shows two staves of musical notation. The top staff is in G minor (g moll) and the bottom staff is in A minor (h moll). Both staves contain the same sequence of notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4, B3, A3, G3. The first two notes are beamed together. The key signature changes from one flat to two flats.

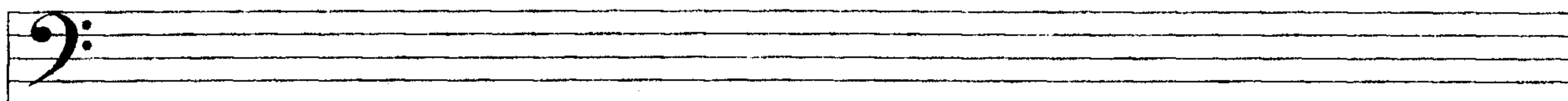
2. Виконати транспозицію за допомогою заміни ключа.

Тональність .....

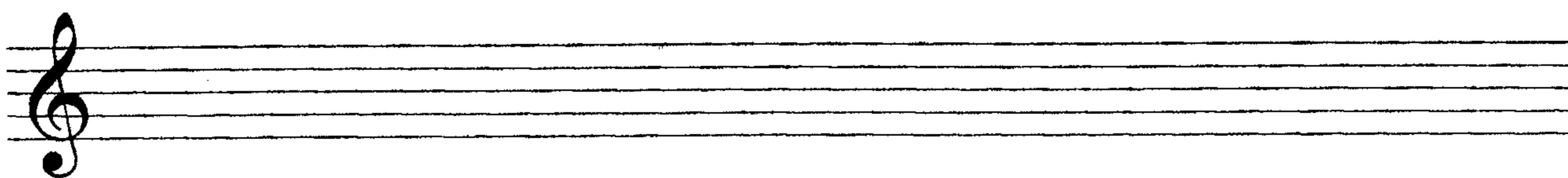

The image shows a single staff of musical notation in 3/4 time. The notes are: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4, B3, A3, G3. The first four notes are beamed together. The key signature has one sharp (F#4). The staff ends with a bass clef.

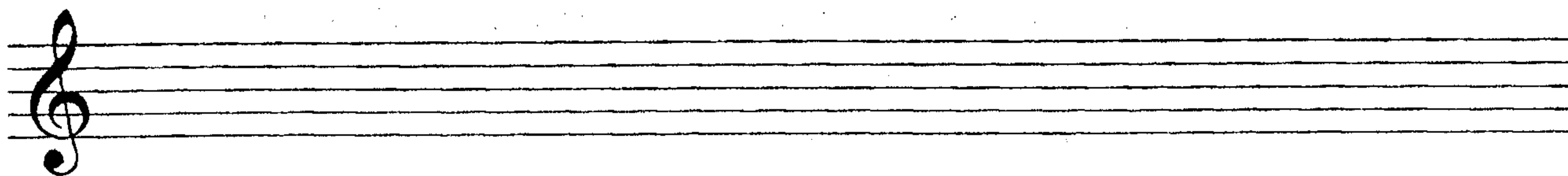
Тональність .....

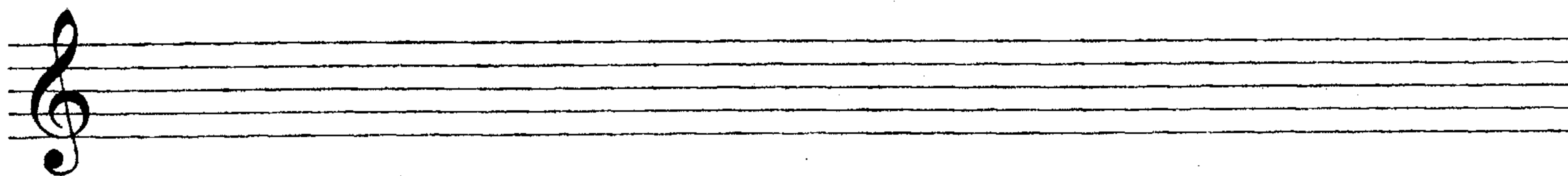
An empty musical staff with a bass clef.

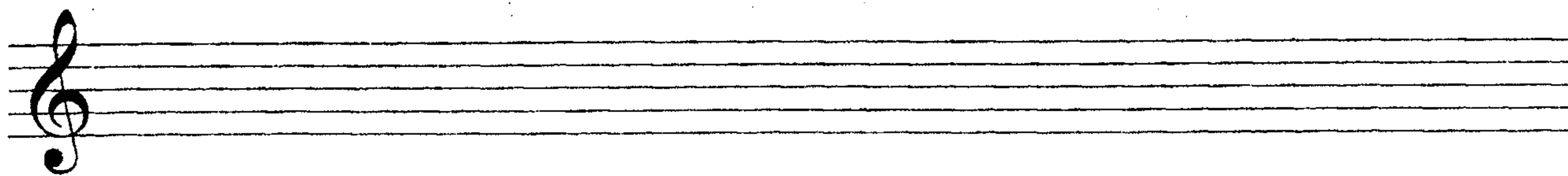
An empty musical staff with a treble clef.

An empty musical staff with a treble clef.

An empty musical staff with a treble clef.

An empty musical staff with a treble clef.

§18. МЕТР. РИТМ. РОЗМІР

Послідовність звуків однакової або різної тривалості,
впорядкованої за допомогою .....
називається .....

Вказує, скільки долей в такті та якою тривалістю вони
виражені .....

Чергування сильних і слабких долей такту
називається .....

РИТМІЧНА ГРУПА

ПУНКТИРНИЙ РИТМ

Це ритмічна група, в якій чергуються відносно тривалий
звук і в три рази більш короткий. Пунктирний ритм
впливає на характер музики, надає їй пружності,
наполегливості, чіткості.

1. Розставити, де потрібно, тактові риси:

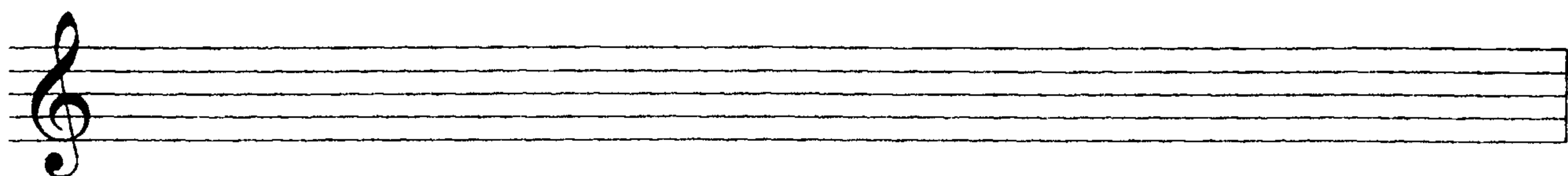
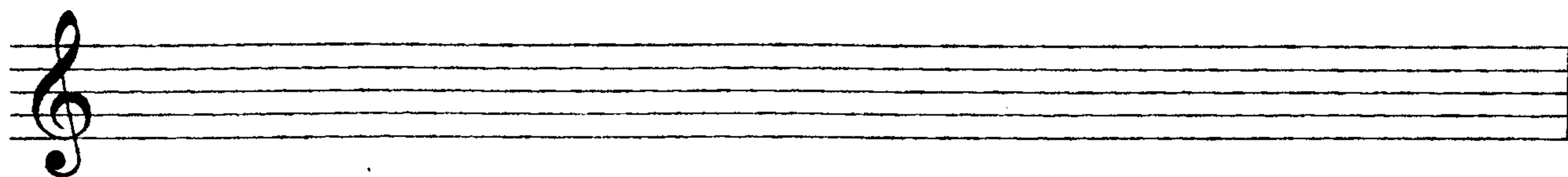
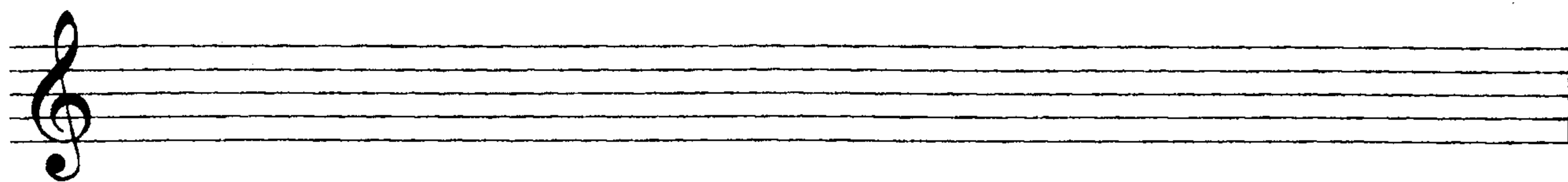
РИТМІЧНА ГРУПА – СИНКОПА

Синкопа – це ритмічна група, в якій ритмічні акценти не збігаються з метричними, акценти зміщуються з сильної долі на слабку.

Синкопа впливає на характер музики, у швидкому темпі робить її пружною та гострою, а у повільному розспівною, чуттєвою.

2. Розставити, де потрібно, тактові риси:

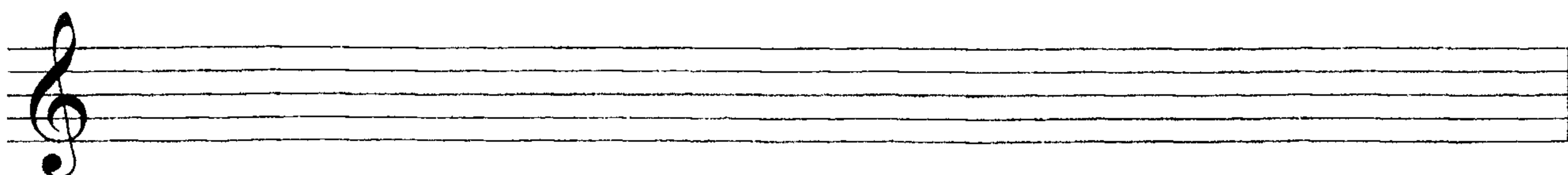
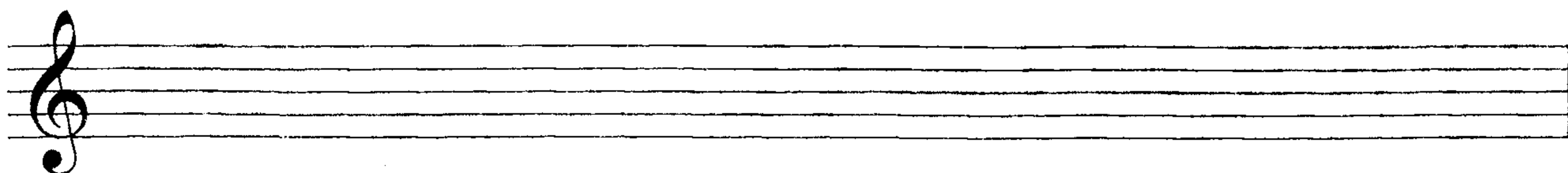
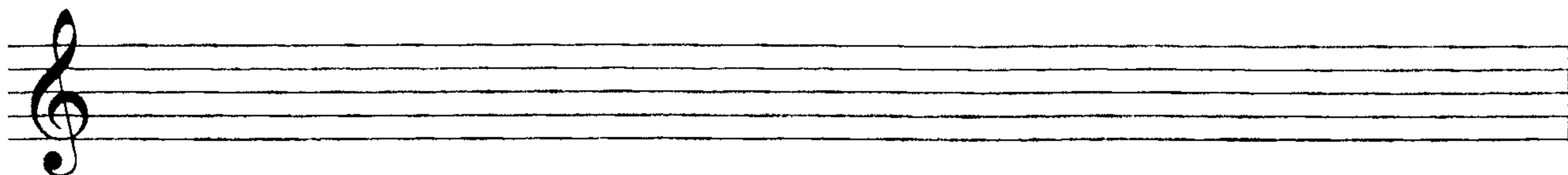
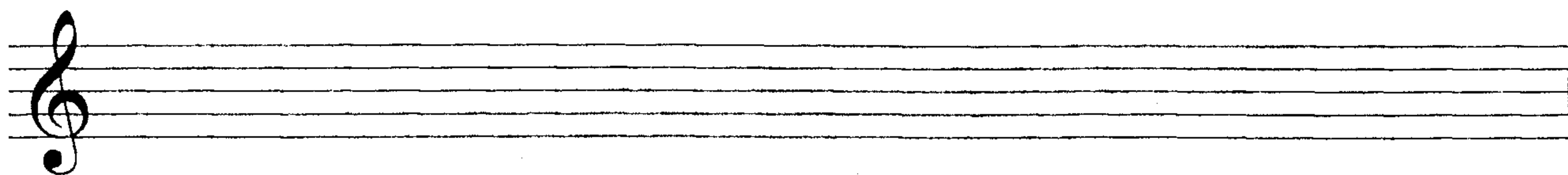
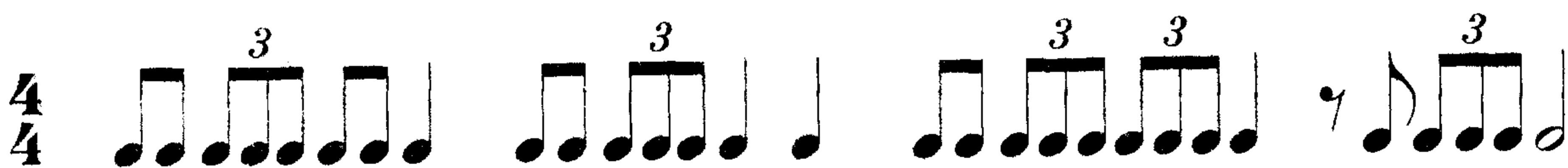
РИТМІЧНА ГРУПА – ТРІОЛЬ

Тріоль – це ритмічна група, яка утворюється від поділу тривалості на три частини замість двох.

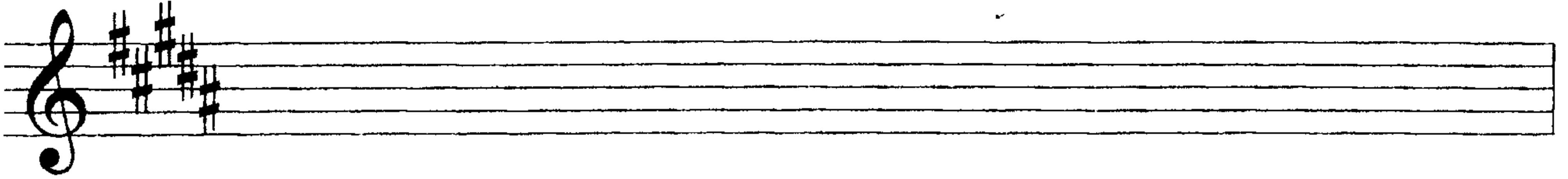
3. Розставити де потрібно тактові риси:

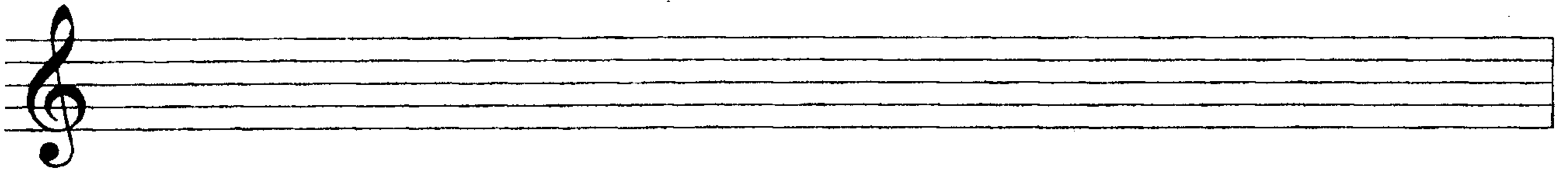
§19. ГАМИ З ЕЛЕМЕНТАМИ

1. Записати гами з вивченими елементами:

Гама H dur, розв'язання нестійких ступенів:

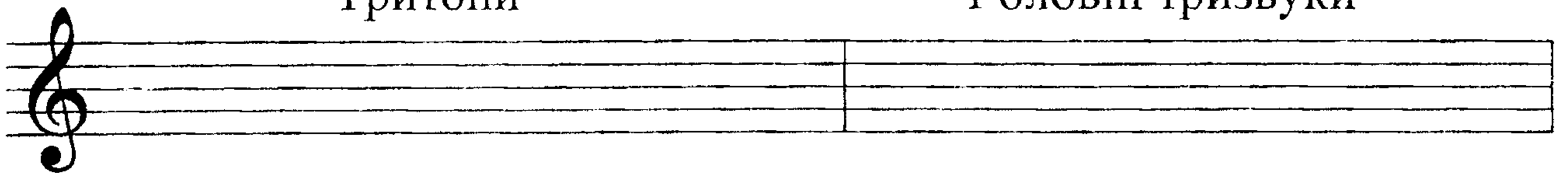

Оспівування стійких ступенів:

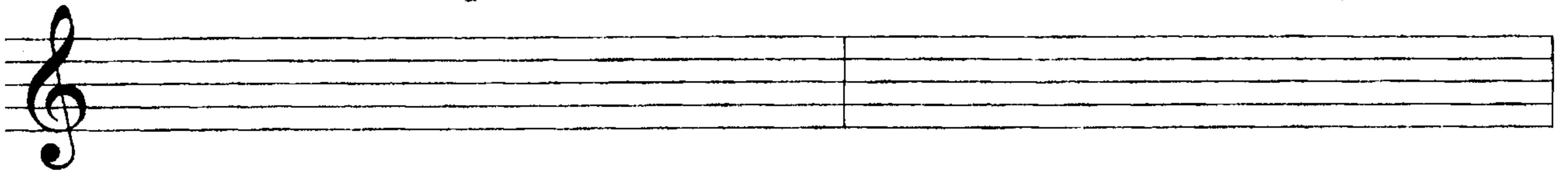
Тритони

Головні тризвуки

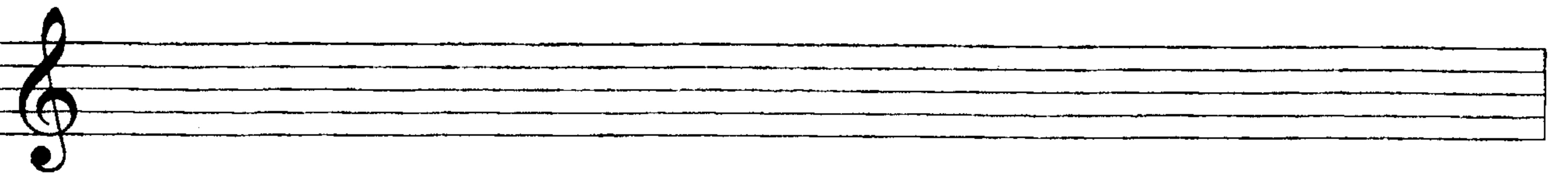
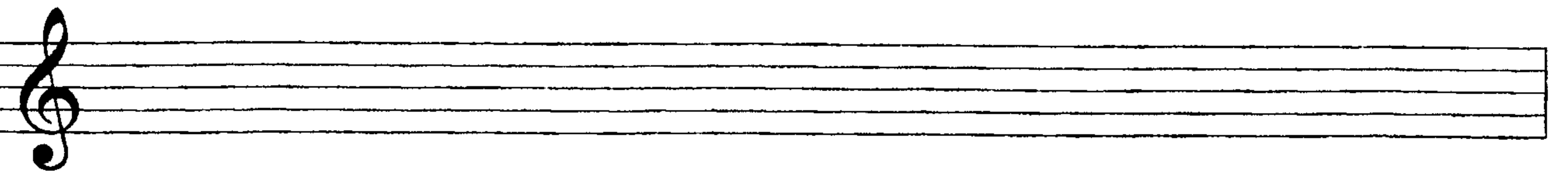
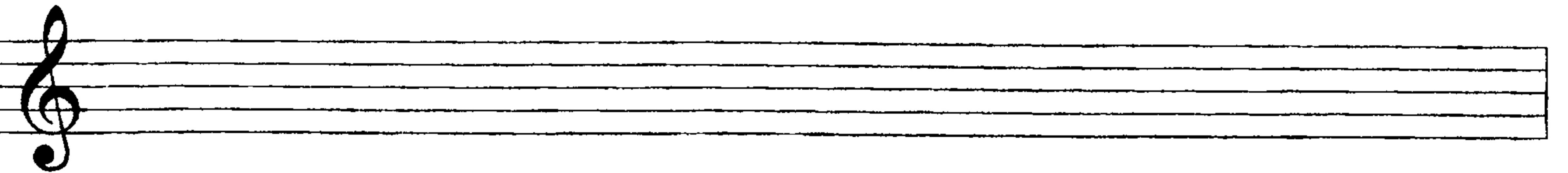
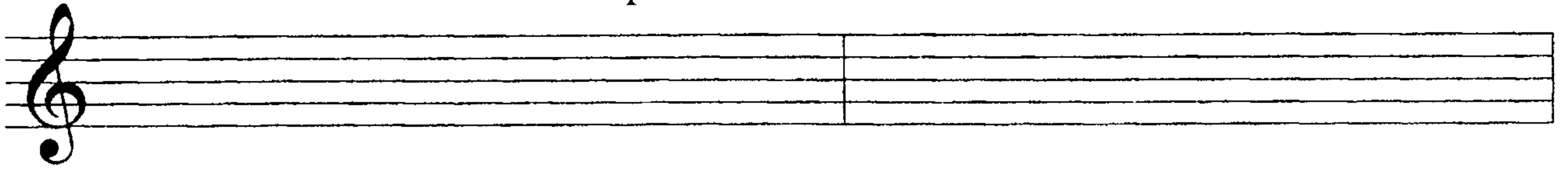
T5/3 з оберненнями

Розв'язання S5/3 з оберненнями

Розв'язання D5/3 з оберненнями

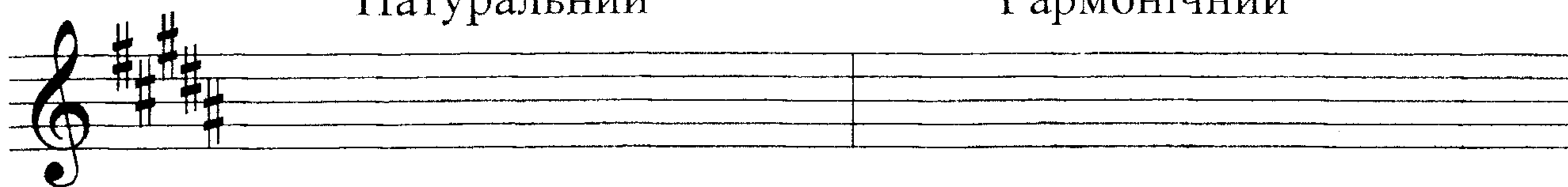
D7

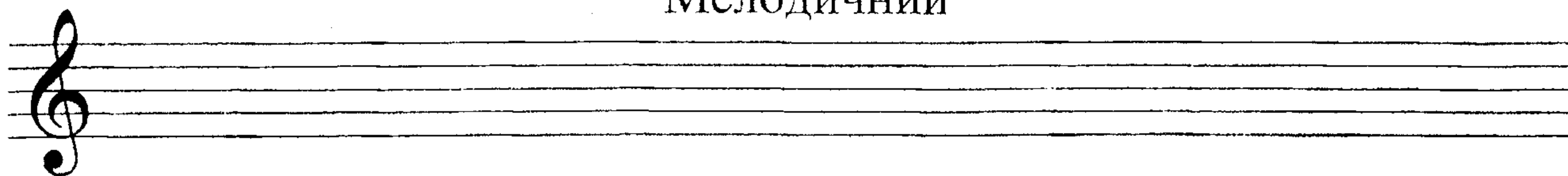
Гама gis moll

Натуральний

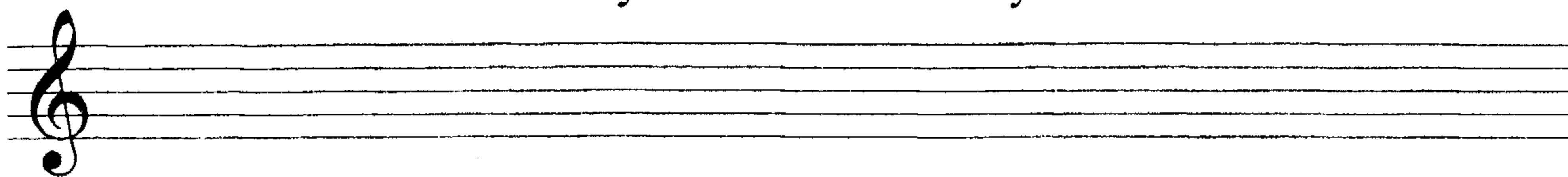
Гармонічний

Мелодичний

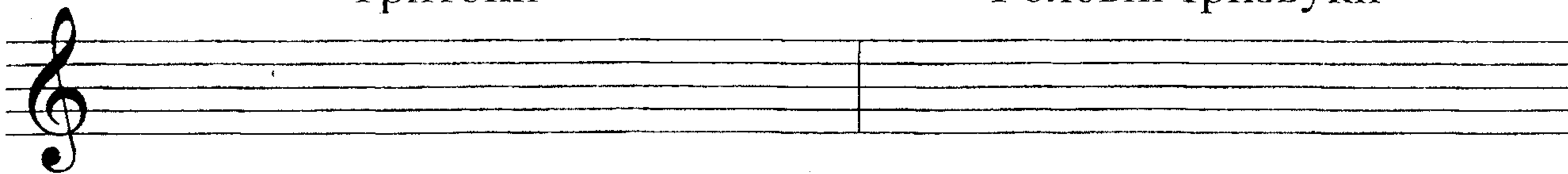

Оспівування стійких ступенів

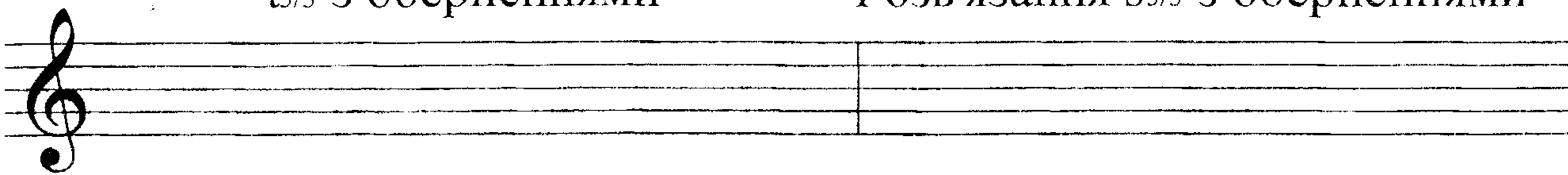
Тритони

Головні тризвуки

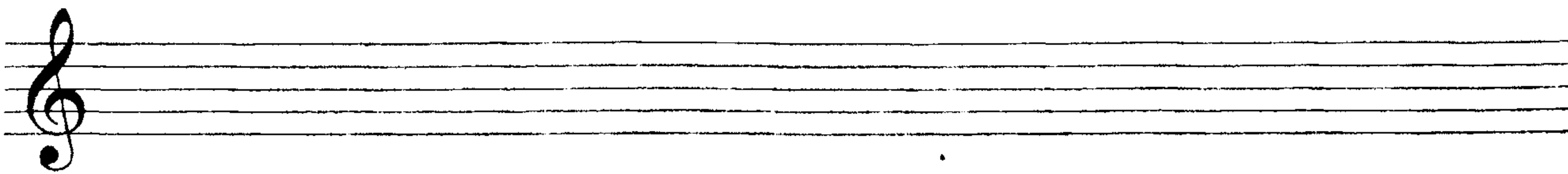
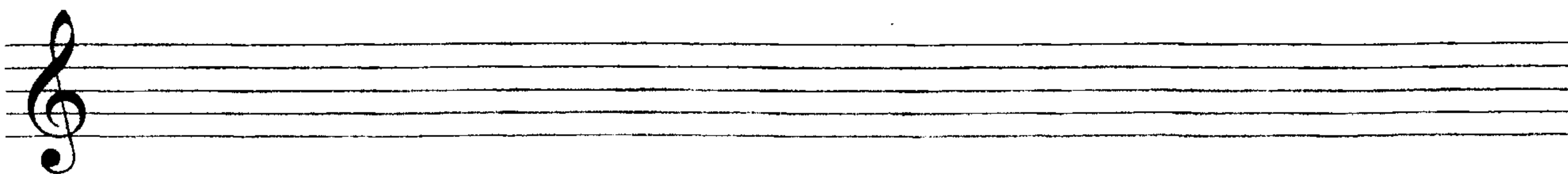
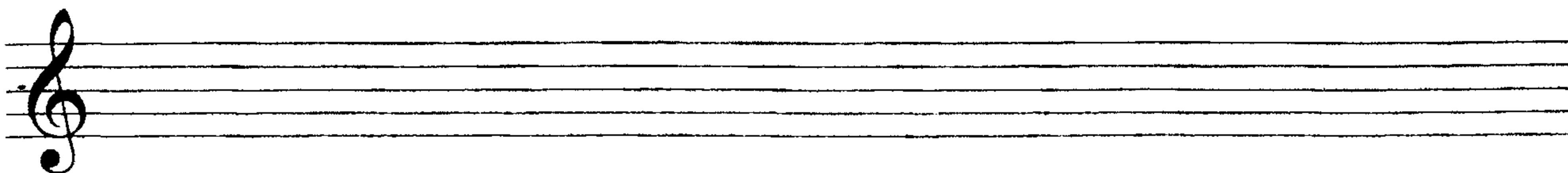
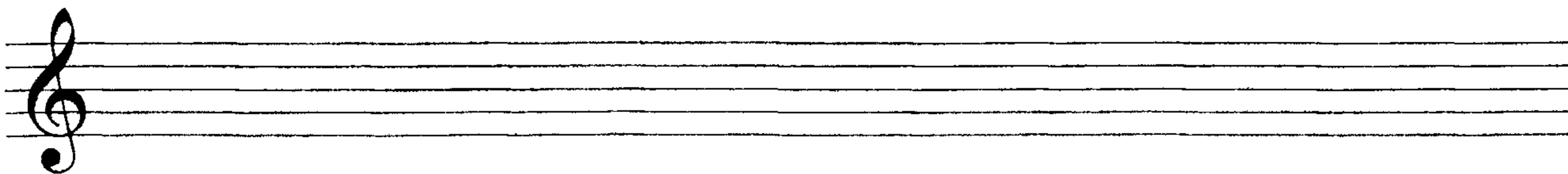
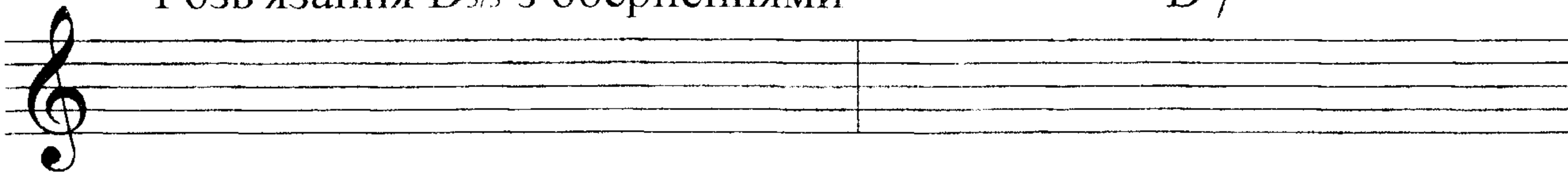
$t_{5/3}$ з оберненнями

Розв'язання $s_{5/3}$ з оберненнями

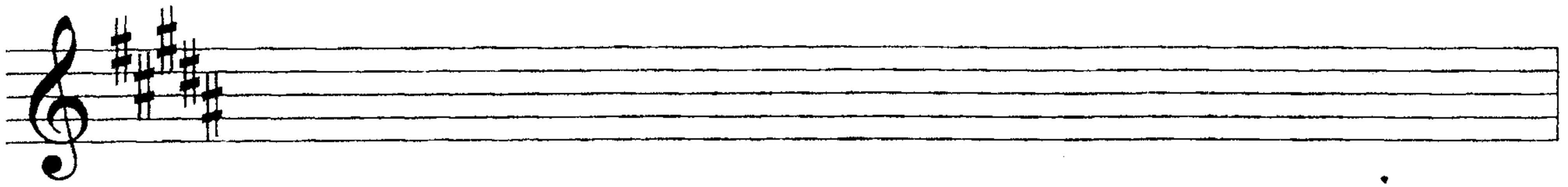

Розв'язання $D_{5/3}$ з оберненнями

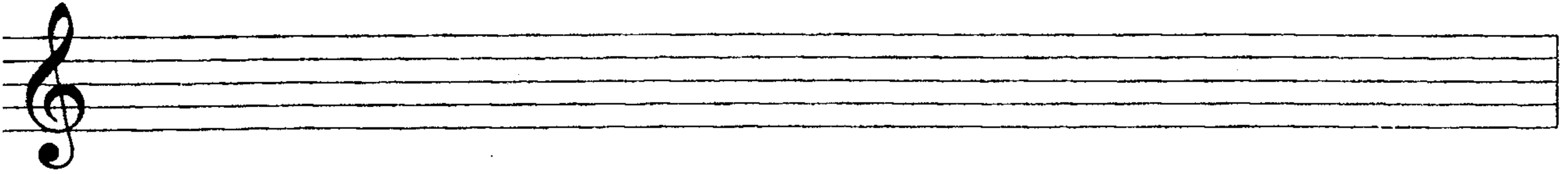
D_7

Гама Des dur

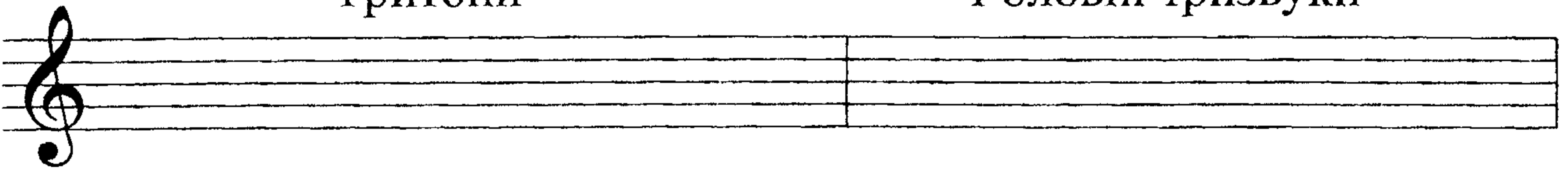

Оспівування стійких ступенів:

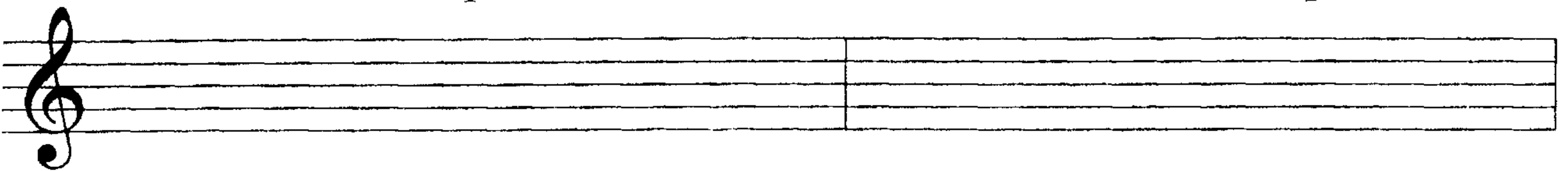
Тритони

Головні тризвуки

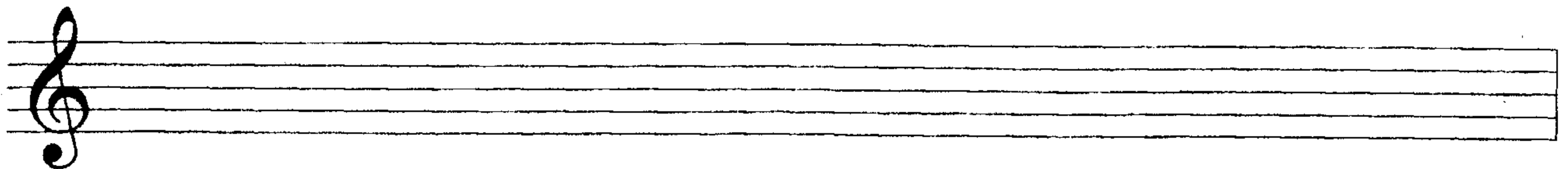
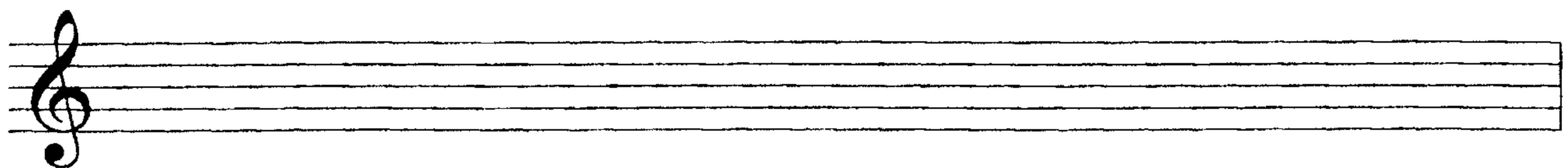
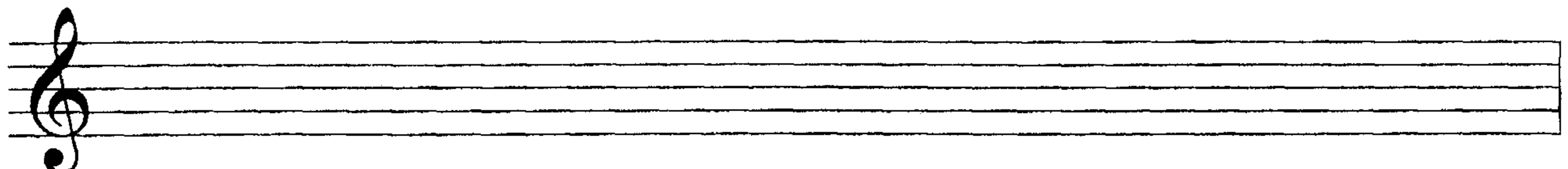
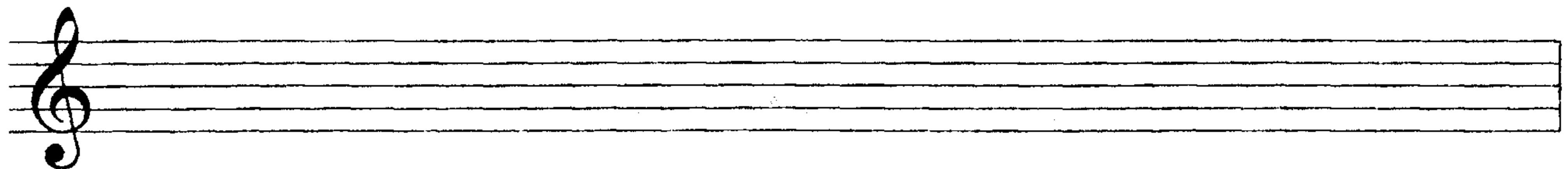
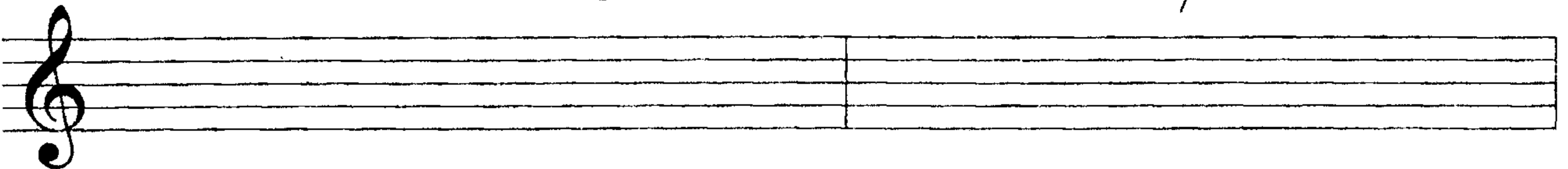
$T_{5/3}$ з оберненнями

Розв'язання $S_{5/3}$ з оберненнями

Розв'язання $D_{5/3}$ з оберненнями

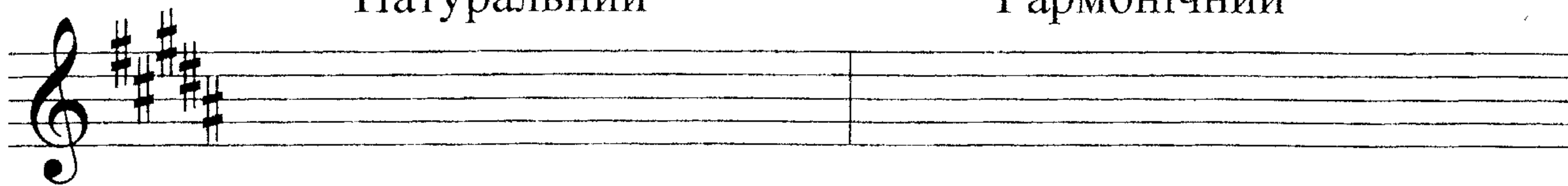
D_7

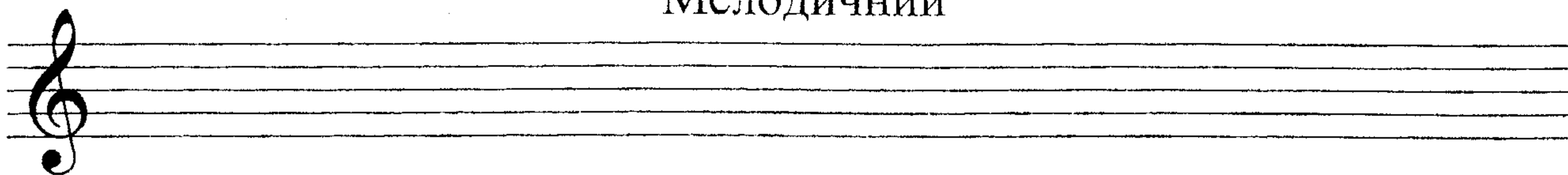
Гама b moll

Натуральний

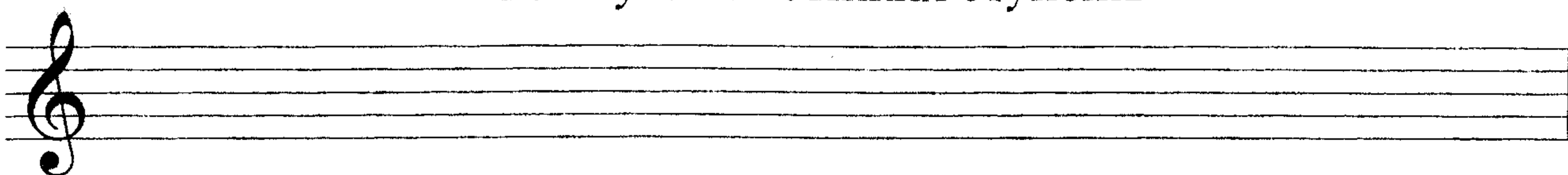
Гармонічний

Мелодичний

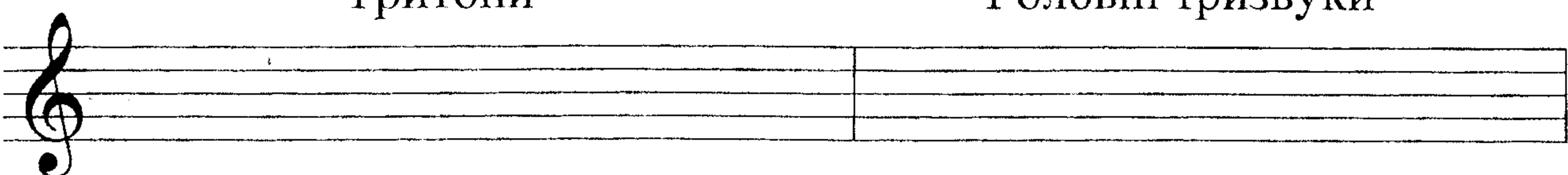

Оспівування стійких ступенів

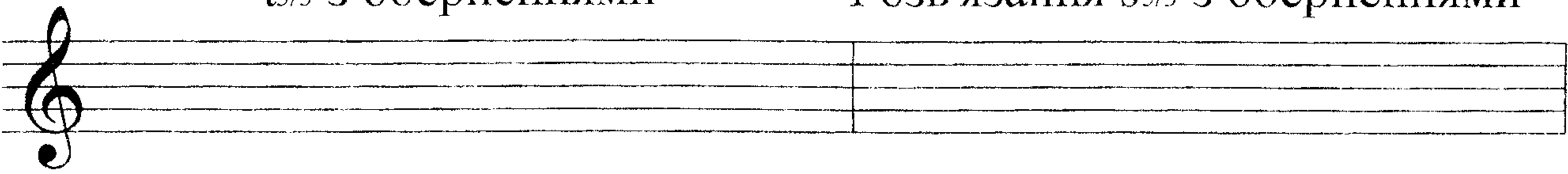
Тритони

Головні тризвуки

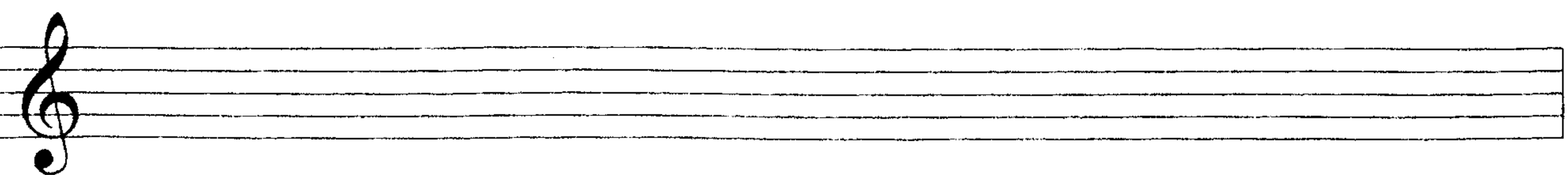
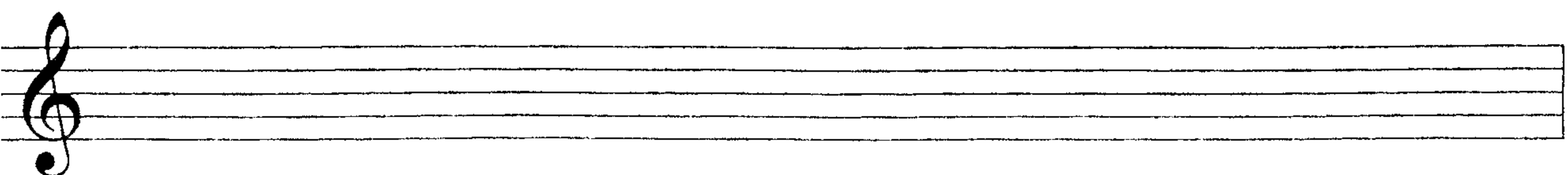
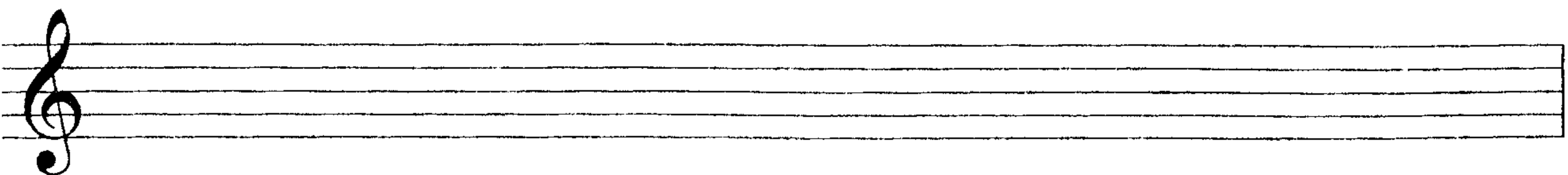
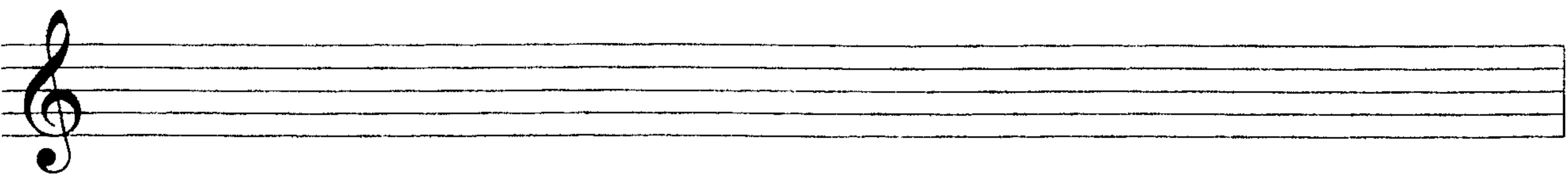
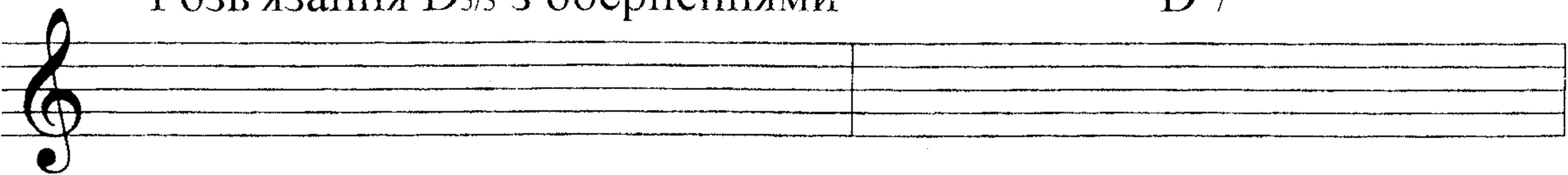
$t_{5/3}$ з оберненнями

Розв'язання $s_{5/3}$ з оберненнями

Розв'язання $D_{5/3}$ з оберненнями

D_7

§20. ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ МЕЛОДІЇ

ВАРІЮВАННЯ

1. Зміна ладу.
2. Зміна регістру.
3. Зміна розміру.
4. Збільшення або зменшення тривалостей.
5. Ритмічні фігурації.
6. Мелодичні фігурації.
7. Змішані фігурації.

„Казав мені батько”, Українська народна пісня.

1. Змінити мелодію, використовуючи принцип варіювання:

Зміна ладу, регістру, тональності

Зміна розміру, ритму

Зміна розміру, зменшення тривалостей

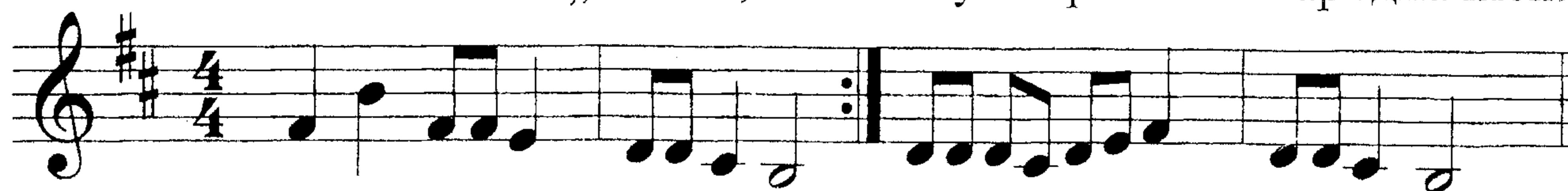

Мелодична фігурація

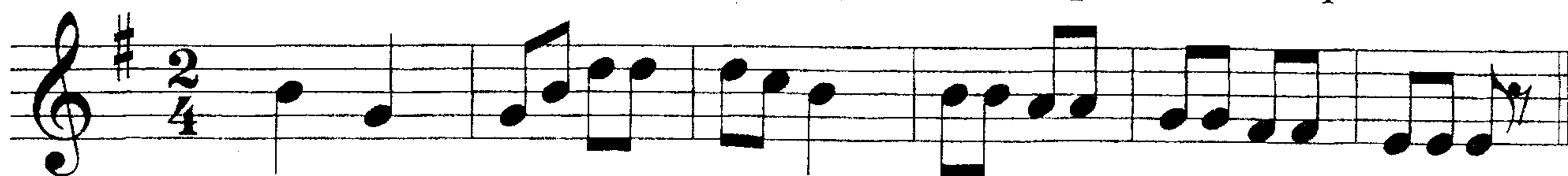

1. Змінити мелодію, використавши принцип варіювання:

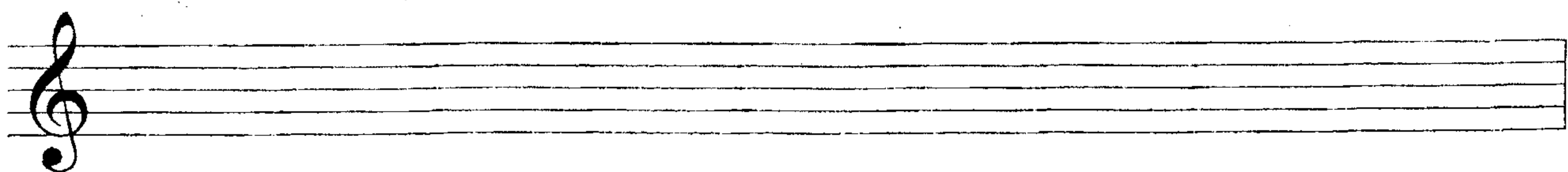
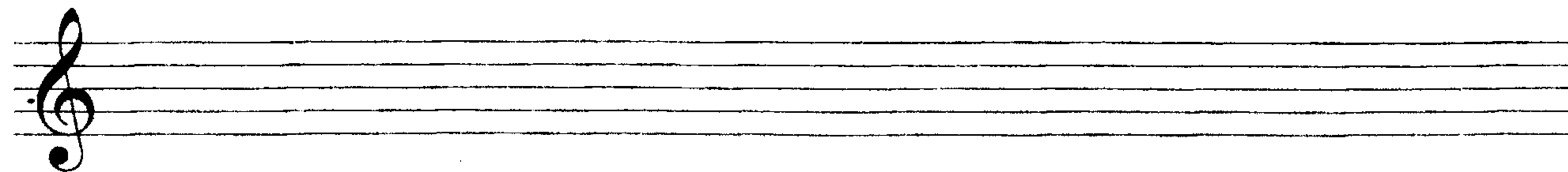
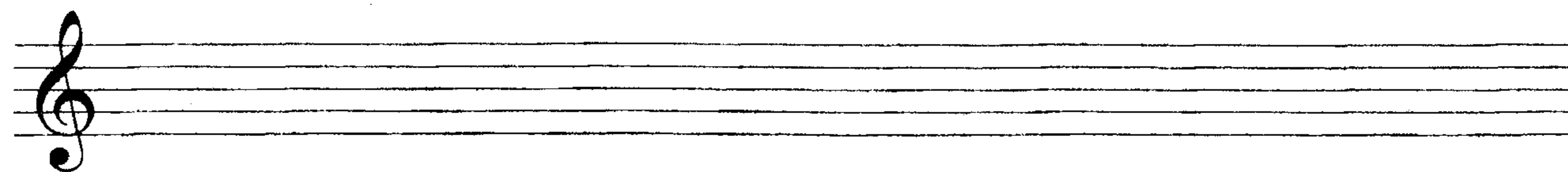
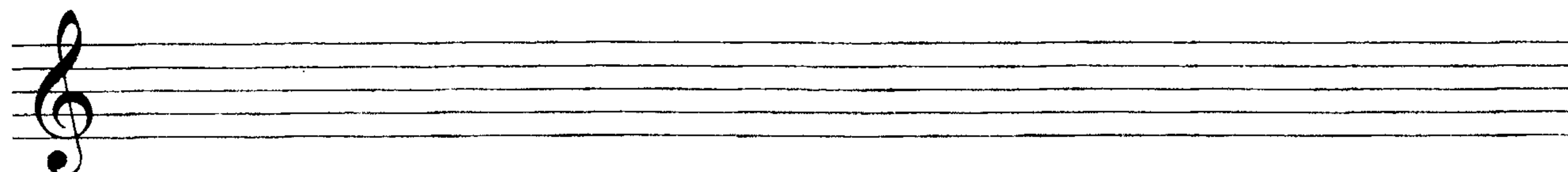
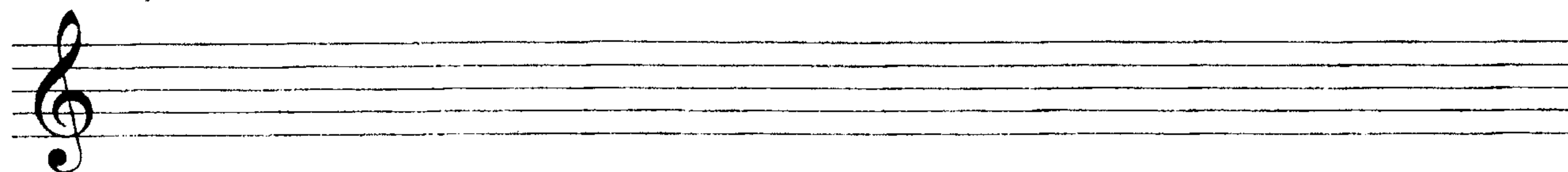
№1 „Ой там, на товчку.” Українська народна пісня

№2 „Сяк-так до вечора буду жить.” Українська народна пісня

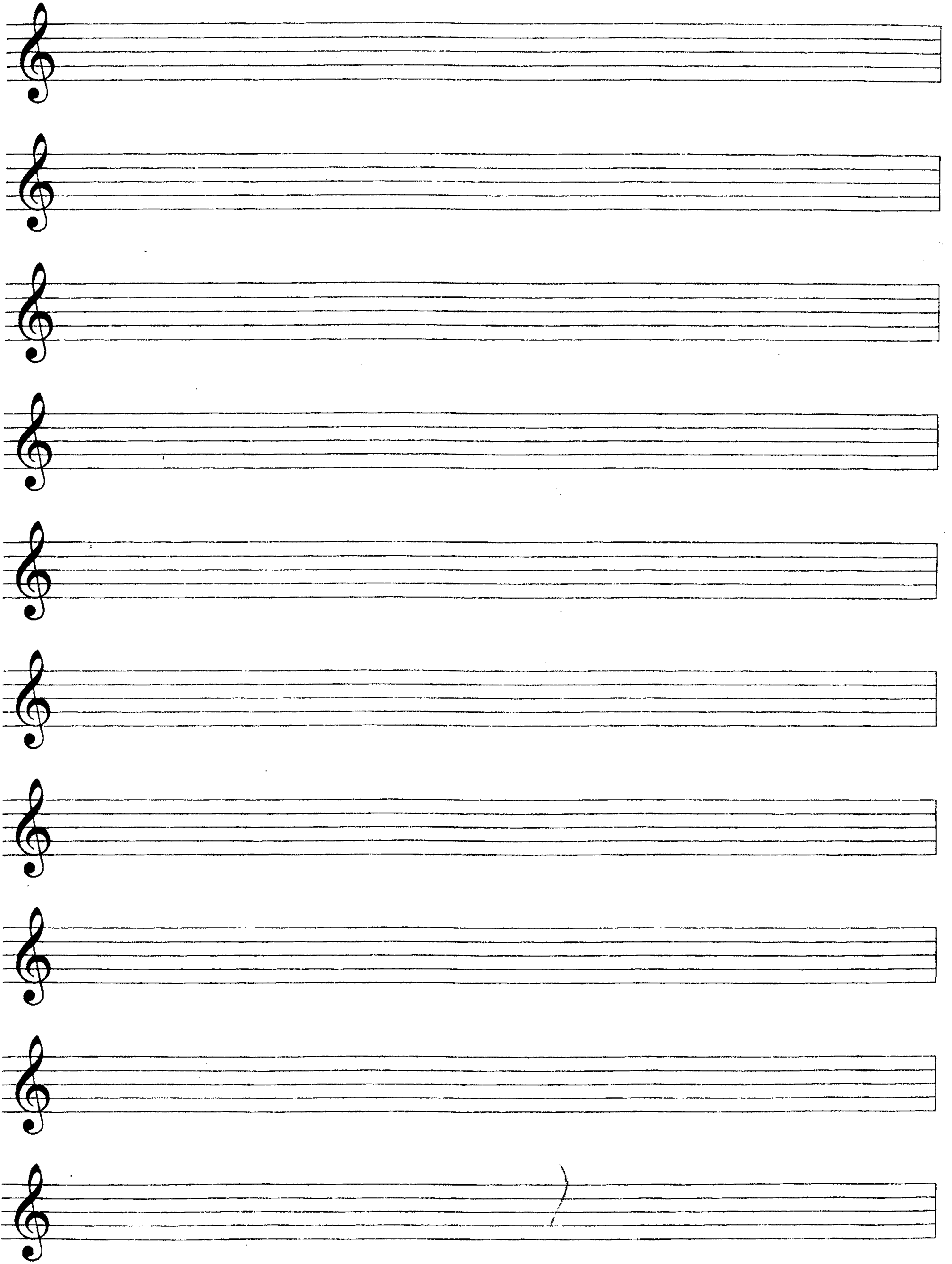

№3 „Ой у вишневому садочку.” Українська народна пісня

Навчально-методичне видання

Ткаченко Ірина Євгенівна

**РОБОЧИЙ ЗОШИТ З
СОЛЬФЕДЖІО**

4 клас

Методичний посібник

Відповідальний за випуск
Редактор
Коректор

Г.В.Дячук
Т.Б. Борисова
С.М. Суходольська

Підп. до друку 12.09.2005 Формат 60x84 Папір др.апарат.
Друк офсетний. Облік.-вид.арк. 5,1 Зам. 176 Наклад 200

Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м.Київ, вул.Січневого Повстання,21